

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM

**KOOPERATİFÇİLİK, KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN YEREL
YÖNETİMLERİN KALKINMA ÇABALARI İÇERİSİNDEKİ YERİ,
EDİRNE-MERİÇ-KARAYUSUFLU KÖYÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Süleyman ÖZEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

İstanbul, 2013

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM

**KOOPERATİFÇİLİK, KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN YEREL
YÖNETİMLERİN KALKINMA ÇABALARI İÇERİSİNDEKİ YERİ,
EDİRNE-MERİÇ-KARAYUSUFLU KÖYÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Süleyman ÖZEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

İstanbul, 2013

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Yüksek Lisans Programı Y1112.060015 numaralı öğrencisi **Süleyman ÖZEN**'in "Kooperatifçilik, Kalkınma Kooperatiflerinin Yerel Yönetimlerin Kalkınma Çabaları İçerisindeki Yeri, Edirne - Meriç - Karayusuflu Köyü Örneği" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 20.06.2013 tarih ve 2013/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *o.y.birlik* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 28.16.12013

1) Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

.....
[Signature]

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Uğur TEKİN

.....
[Signature]

3) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Besim AKIN

.....
[Signature]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

ÖNSÖZ

Çalışmamın başlangıcından bitimine kadar, benden yardımlarını esirgemeyen Başta Hayrettin DEMİR olmak üzere, KÖY-KOOP Edirne Birliği Başkanı Ahmet ERKENÉ Meriç İlçe Tarım Müdürü Abuzer SAĞDIÇ'a ve çalışanlarına, Rahmanca Köyü Muhtarı Ahmet ŞEKER'e Karayusuflu Köyü Kalkınma Kooperatifi Başkanı Sedat ÖZMEN'e Rahmanca Köyü Sulama Kooperatifi Başkanı Bülent KOÇ'a, Başkan Yrd Cavit AY'a Mali Müşavir Elif ÇETİN'e. Eşim Nevin ve oğlum Doğukan'a Özellikle değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU'na bana ayırdıkları değerli zaman ve sağladıkları destek için çok teşekkür ederim.

ÖZET

Devlet yapılanması içerisinde yerel yönetim olarak en küçük ve merkeze en uzak birimleri köyler oluşturmaktadır. Merkeze uzaklık köyün gelişiminde ciddi bir şanssızlığı oluşturmakta maalesef bugüne kadar geçici olmaktan öte “radikal” sayılabilecek çözüm önerileri şimdiye kadar pek göz önünde bulundurulmamıştır. Bu çalışma her ne kadar 5018 sayılı kanunun 3. Maddesi dışında kalıyor olsa da köyleri yerel yönetimin uç birimleri olarak kabul ederek kalkınmalarına yönelik hangi enstrümanların kullanılabilirliğini tespit etmektedir.

Kuvvetli bir öneride bulunmak için yapılan incelemelerin sonucunda “kooperatifçiliğin” yerel kalkınmada tek çözüm olabileceği öngörüsüne ulaşılmıştır. Bu bölümde kooperatiflerin yerel kalkınmada etkileri incelenmiş ayrıca köyleri ilgilendirecek kalkınmaya yönelik kanunlar ile yine kalkınmaya yönelik çeşitli programlar ele alınarak incelenmiştir. Kurulmasında kalkınma adına büyük fayda sağlayan kalkınma ajansları incelenerek köy kalkınmasında nasıl bir rol oynayabilecekleri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde ekonomik bir örgütlenme olan kooperatifçiliğin tanımı tarihsel genel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Öncelikle çok yönlü bir kurum olan modern kooperatif hareketinin daha iyi anlaşılabilmesi için, doğmuş olduğu ülkelerdeki yani İngiltere ve Kara Avrupa’ında da Fransa ve Almanya’daki kooperatif önderi olan şahıs ve grupların görüş ve uygulamalarına genel bir bakış yapılmıştır.

İkinci Bölümde yerel toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunları, sosyal kalkınma özelliklerini, kırsal kalkınma kooperatifleri ve sorununa da değinilecektir. Daha sonra ülkemizde de kooperatif kurumunun gelişiminin, kendisini düzenleyen mevzuata paralel olması göz önünde tutulup ülkemizde kooperatif kanunları yönünden gelişimi ele alınmış; daha sonra yürürlükteki mevzuatımızda kooperatifle doğrudan ilgili olan kanunlarda, kooperatif kavramının düzenlenişini incelenmiştir. Sonra, kooperatifin bu bilgiler ışığında, ekonomik ve kanuni tanımları üzerinde durulmuş;

bölümün sonunda da şu an yürürlükteki mevzuatımıza göre, kooperatif türleri belirtilerek, birbirleri ile olan farklılıkları ortaya konulmuştur.

Sonuç bölümünde bütünsel bir bakış açısıyla kooperatifleşmenin yerel kalkınmaya etkileri bu tezde incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kooperatif, Kalkınma, Yerel Yönetim.

ABSTRACT

As a local government villages are the smallest and the furthest units of the city center in the structure of the state. Distance to the city center of the village create a serious misfortune, unfortunately, far beyond being a temporary solutions, which thought “radical” has not considered so far. This study, although is the outside of law no 3 of 5018 try to identify as accepting villages are the end units of local government which anstruments are used for development. To make a strong recommendation, as a result of investigation “cooperatives” has may foreseen the only solution to local development. In this section the effects of cooperatives on local development were examined, also laws, which considered development of villages, and also various programs for development were examined. Provides a great benefit to the establishment of development agencies in the name of development focused on how to play a role for development of villages were examined.

In the first part, as an economic organization cooperatives; the definition of cooperatives and the history of cooperatives were evaluated an overall framework. First, to understand better, modern cooperatives movement, which is a versatile organization have an overview born in countries that is England and the land of Europe leader of individulas and groups in France and Germany.

In the second part, local communities’ economic, social and cultural problems, social development properties, rural development cooperatives and problems will be discussed.

After that, the development of cooperatives in our country, consider itself to be kept parallel to the legislation which organize self regulating development of cooperatives laws in our country are discussed; then directly related to the laws in force in the cooperative legislation, the concept of cooperative arrangement was investigated. After that, in the light of this information cooperatives, focuses on the economic and legal definitions; at the end of the section accoring to legislation currently in force,

types of cooperatives were identified and the differences among with each other have been determined.

Keyword: Cooperative, Improvement, Local Government.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. KALKINMA VE KOOPERATİFÇİLİK	3
1.1. Kooperatifçiliğin Tanımı Tarihçesi.....	3
1.1.1. Tanımı.....	3
1.1.2. Tarihçesi	4
1.1.3. Genel Olarak Kooperatifin Hukukî Niteliği	6
1.2. Kalkınma Kooperatifleri	8
1.2.1. Tarihçe.....	9
1.2.2. Kooperatifçiliğin Kalkınma İle İlişkisi	17
1.3. Karayusuflu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi.....	18
1.4. Kooperatiflerde Vergi Muafiyeti.....	23
1.5. Batılı Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları.....	24
1.5.1. İngiltere	24
1.5.1.1. Robert OWEN.....	25
1.5.1.2. Dr. William KING	26
1.5.1.3. Rochdaie Öncüleri	27
1.5.2. Fransa	27
1.5.2.1. Charles FOURIER	28
1.5.2.2. Philippe Buchez	28
1.5.2.3. Louis Blanc	29
1.5.2.4. Nimes Okulu	30
1.5.3. Almanya.....	31
1.5.3.1. Hermann SCHULZE-DELITZSCH	32
1.5.3.2. Frederich Wilhelm Raiffeisen.....	34
1.6. İdeolojik Açıdan Kooperatifçilik	35
1.6.1. Sovyetler Birliğinde Kolhozlar ve Sovhozlar	36

1.6.2. İsrail	38
1.6.2.1. Kibbutz.....	38
1.6.2.2. Moşav Sitifu (Aile Kibbutzu)	38
1.6.2.3 Moşav Ovdim	39
1.7. Kooperatif Birlikleri, Kooperatifler Merkez Birlikleri, Türkiye Millî Kooperatifler Birliği ve Danışma Kurulu	40
1.7.1. Kooperatif Birlikleri	40
1.7.1.1. Genel kurul:	41
1.7.1.2. Yönetim Kurulu:	41
1.7.1.3. Denetim ve Eğitim:	42
1.7.2. Kooperatifler Merkez Birlikleri:	43
1.7.3. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği:	43
1.7.4. Temsilcilerin Belirtilmesi:	43
1.7.5. Danışma Kurulu:	44
1.8. Kooperatiflerde Üst Örgütlenme Niteliği.....	44
1.9. Türkiye'de Kooperatiflerde Üst Örgütlenme.....	47
İKİNCİ BÖLÜM	51
2. YEREL YÖNETİMLER VE KALKINMA	51
2.1. Yerel Kalkınmanın Temel Özellikleri.....	53
2.2. Yerel Kalkınmanın Hedefleri	54
2.2.1. Yerel Gündem 21 Programı	57
2.2.2. 5393 sayılı Belediye Kanunu	59
2.2.3. İl Özel İdarelerinin Yerel Kalkınmada Görev ve Yetkileri	60
2.2.4. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu	61
2.3. Kalkınmaya Yönelik Kanunlar 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu:63	
2.4. Ülke Bazında Kalkınmaya İlişkin Programlar	65
2.4.1. Kalkınma Programları 5 Yıllık	65
2.4.2. Orta Vadeli Programlar	68
2.5. Kalkınma Ajansları	70
2.5.1. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı Ve İşleyişi	70
2.5.2. Kalkınma Ajanslarının Temel Amaçları Ve Görevleri	71
2.5.2.1. Kalkınma Ajanslarının Temel Amaçları.....	71
2.5.2.2. Ajansların Temel Görevleri: "Düzey 2 Bölgesine Kazandıracakları" ve Ötesi	71
2.6. Yerel Yönetim Birlikleri Ve Köy Birlikleri	73

2.7. Köy Kalkınma Kooperatifleri ve Yerel Yönetimler.....	75
2.8. Köy Yönetimlerinin Sorunları Ve Çözüm Önerileri.....	76
2.8.1. Kooperatifleşme hızlandırılmalıdır:	77
SONUÇ	79
KAYNAKLAR	84

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri İstatistiği	10
Tablo 2: Tarımsal Örgütlenme (31.01.2013 tarihi itibariyle.)	11
Tablon 3: Kooperatif Bölge Birlikleri.....	12
Tablo 4: Koop.Merkez Birlikleri.....	13
Tablo 5: Türkiyede Hizmet Türlerine Göre Faal Kooperatifler 31/05/2011 Tarihi İtibari İle.....	14
Tablo 6: Türkiyede Hizmet Türlerine Göre Faal Kooperatifler 31/05/2012 tarihi itibari ile.....	14
Tablo 7: Projenin uygulamaya konulması ile birlikte.....	20

GİRİŞ

Kooperatifçilik sanayileşme evriminin ilk dönemlerinde aynı zamanda “Avrupa'nın açlık yılları” denen 1840 Avrupa'sının bir ürünüdür. Kırsal toplumdan sanayi toplumuna geçerken ilk örgütlü yapıyla kalkınma amaçlı tanışması kooperatif yöntemiyle oluşmuştur. 1844 yılının bir pazar günü öğleden sonra Rochdale şehrinde bir toplantı yapan bir işçi grubunun eski kooperatifçilik denemelerinden de yararlanarak kurdukları ilk başarılı tüketim kooperatifi, hem Avrupa işçisinin ümitsizliğini, hem de yeniden doğuşunu yapan kooperatifçilik kavramının gücünü sembolize etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Avrupa ve Dünya'da yayılmasına devam eden kooperatifler, bu savaştan sonra yeniden ümitsizliğe düşen savaş tarafı ülkelerde ve «istiklâl enflasyonu» sonucunda bağımsızlıklarına kavuşan genç ülkelerde daha hızlı yayılmaya başlamıştır. Bugün Dünyada kooperatiflerin yaygın hale gelmedikleri ülke yok gibidir. Bu kuruluşlar sayesinde milyonlarca insan iktisadi çıkarlarını korumakta, toplumsal gelişmelerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Halen yer yüzünde iktisadi hayatın katı Kurallarına karşı mücadele ederek, refah seviyelerini yükseltmeye çalışan insanların, toplulukların, milli ve milletlerarası kuruluşların nazarında kooperatiflerin bir ümit olarak yaşamasının sebebi daha iyi anlaşılmaktadır. Kooperatifler insanları, içinde yaşadıkları iktisadi sefaletten, sosyal çöküntüden, yalnızlıktan ve kültürel yabancılaşmaktan kurtarmayı vaat etmektedirler.

Arayış içinde bulunan insanlığın en büyük ümitlerinden birisi olduğu halde, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı'nın eski başkanlarından Albert Thomas'ın dediği gibi «Kooperatifler tevazu içinde oldukları için» kalkınma seviyeleri, kültür farkları birbirinden farklı ülkelerin geniş coğrafyaları içinde uygulandıklarından, gerektiği kadar incelenememişlerdir. Oysa bu kuruluşlar toplumların yapısını dönüştürmeye muktedir sosyal politika araçlarıdır.

Bir yüzyılı aşkın bir zamandan beri, toplum hayatımıza çeşitli isimler altında giren ve farklı sahalarda değerlendirilmeye çalışılan kooperatif kuruluşlardan bugüne kadar arzu edilen sonuçların alınamamasının en önemli sebeplerinden birisi, bunların

sosyo-politik özellikleri ile ele alınmamış olmalarıdır. Bu özelliklere gereken önemin verilmemesi, kooperatiflere sadece katı hukuki çerçeve içinde değer biçilmesi, bu alandaki gayretlerin semeresiz kalması sonucunu doğurmuştur.

Yaşayan toplum organizmasının yapısı ve tezahürleri içinde yer alması gereken kooperatif kuruluşlar, iktisadi ve sosyal gerçeklerin bir ihtiyacı oldukları kadar, en az sendikacılık kadar sosyal politika tedbirlerinin en önemlilerinden biridir. Konuya yalnızca hukuki çerçevesi ile bakmak, ülkemizde olduğu gibi, toplumun dayanışma ihtiyacı ve birleşme heyecanından irtibatsız kuruluşlar meydana getirmek sonucunu doğurmaktadır. Halbuki bu suretle meydana getirilmiş kuruluşların toplum dinamizmini temsil edecek hale gelmelerini beklemek, beyhude bir gayretten başka bir şey değildir.

“Kalkınma kooperatiflerinin yerel yönetimlerin kalkınma çabaları içerisindeki yeri Edirne-Meriç-Karayusuflu Köyü örneği” ismi altında yaptığımız bu çalışmada, toplumların iktisadi ve sosyal tezahürlerinden biri olarak değerlendirmeye çalıştığımız kooperatifçiliği, tarihi gelişmesi, düşünce yapısı ve uygulamadaki farklı modelleri ile sosyal politikanın başlıca tedbirlerinden biri olarak belirlemeye gayret gösterildi. Toplum hayatında hem sosyal hem sınıai açıdan önemli bir rol oynamaya aday bu kuruluşlar ancak bu bakış açısından, ümit kaynağı olma özelliğini devam ettirebileceklerdir.

Öte yandan, köylülerin yerel girişkenlikleriyle ele alıp, hiçbir devlet desteğini gerektirmeksizin başarılan işler çoktur. İşte, bu çalışmada, sürekli bir toplumsal değişme süreci içinde bulunan köylerimizde toplum kalkınmasında kooperatifçilik açısından ilginç görülen kimi olayları ortaya çıkartmak, bunların üzerine ilgililerin dikkatini çekmek, daha geniş çapta, daha bilimsel araştırmalar yaparak yeni ve daha ilgi çekici örneklerin ortaya çıkmasına yardımcı olmak, ortamı hazırlamak amacı güdülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KALKINMA VE KOOPERATİFÇİLİK

1.1.Kooperatifçiliğin Tanımı Tarihçesi

1.1.1. Tanımı

“Latin kökenli “cooperatio” kelimesinden türetilen kooperatif kelimesi kısaca işbirliği etmek manasına gelmektedir. Kooperatifçilik veya Kooperasyon, aynı amaç doğrultusunda bir sonuca ulaşmak için ortaklaşa gösterilen çaba, gayret ve mevcut olanakları birleştirerek, bunların koordineli şekilde çalışmasını sağlamaktır” (Çıkm ve Karacan,1994,s.1).

“Kooperatif, iktisadî bir maksatla bir araya gelen insanların birleşmesidir. Burada esas olan nokta, sermayelerin değil, iktisadî bir iş gören insanların birleşmiş olmasından ibarettir” (Gesler,1940,s.4).

Kooperatif, Milletlerarası Çalışma Bürosu'na göre, aynı düzeyde, eşit hak ve yükümlülükler altında, bağımsız olarak birleşmiş, müşterek maddî ve manevî yararları için beraber çalışan, imkânları zayıf kişilerin kurdukları cemiyetlerdir. Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (ICA.) (Çağlar,1993,s.21). “Prag'da 1948 senesinde yapılan kongresindeki kooperatif tanımına göre: Kooperatifler Rochdale İlkelerine ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bir kuruluşun işletilmesi ile üyelerinin ekonomik ve sosyal gelişmelerini hedefleyen kişi birlikleridir” (Omağ,1974,s.201).

“Kooperatif, bireylerin ortak ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaç ve arzularının müşterek sahip olunan ve demokratik kurallar ile yönetilen bir işletme vasıtası ile karşılamak için gönüllü olarak oluşturdukları bağımsız bir organizasyondur” (Mülayim,2006,s.31).

“Kooperatifler bireylerin yalnız başlarına yetersiz olan emek ve sermayelerini veya daha kapsamlı bir tanımla ekonomik ve sosyal güçlerini bir araya getirerek yatırıma yönlendiren, mal ve hizmet üretilmesinde artışlar

sağlayan, teknik bilgi ve süzenli pazarlama olanaklarını kullanarak, kişilere daha iyi hayat standartları sağlamayı hedefleyen kurumlardır” (Bırol,1960,s.15-16).

Kooperatifleri başlıca dört bölümde toplamak mümkündür. Bunlar üretim, tüketim, kredi ve yapı kooperatifleridir. Üretim kooperatifleri ortaklaşa üretim yapmak için bir araya gelen kişilerden oluşur. Tarımsal kooperatifler, sınaî üretim kooperatifi, emek kooperatifi, satış kooperatifi gibi türleri vardır. Tüketim kooperatifi, tüketicilerin ihtiyaç maddelerini daha ucuza sağlamak amacıyla bir araya gelerek kurdukları kooperatif türüdür. **“Kredi kooperatifleri ortaklarına ve piyasaya kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Yapı kooperatifleri ise ortakların daha düşük maliyetle konut edinebilmesini sağlamak amacıyla kurulan kooperatiflerdir”** (Ada,2002,s.536).

Burada kooperatifin muhtemel hukuki ve ekonomik tanımları yapılmıştır. Ama bu açıklamalardan kooperatifin herkesçe kabul edilen bir tanımı yoktur.

Kişisel kapasitede çok güçlü olmayan köydeki birey veya bireylerin, gönüllülük esasına göre ancak refah seviyesinin arttırılmasında çok ciddi bir kararlılıkla dayanışma, işbirliği, yardımlaşma çabalarıyla bir iktisadi teşekkül oluşturmaya kooperatifleşme demek çok anlaşılabilir bir tanımlama olacaktır.

Kooperatifler bağımsız kuruluşlardır. Ekonomik gereksinimleri sağlama, onu kuranların kendi istekleriyle bir araya gelmeleri, kişilerin birleşmelerini sağlayan kuruluşlardır.

1.1.2. Tarihçesi

Medeniyetimizin değerlerinde var olan yardımlaşma ve dayanışma kültürü, çağdaş anlamda Türk kooperatifçilik hareketinin başlamasının fikri temelini oluşturmuştur. Bugünkü kooperatifçilik hareketi, Osmanlı Devleti döneminde Mithat Paşa'nın 1860'ların başında temellerini attığı “Memleket Sandıkları” ile başlamış ve hızla ilerlemesini sürdürmüştür. Mithat Paşa ile atılan bu ilk adımlar, Cumhuriyet döneminde hem fikri hem hukuki hem de fiili açıdan gelişmiştir. Ülkemizde 1913

yılında Aydın'da incir üreticileri tarafından "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı" adıyla ilk tarım satış kooperatifi kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise Ankara'da 1925 yılında ilk tüketim kooperatifi, 1934'de ise ilk yapı kooperatifi kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda kooperatifler artmaya devam etmiş, 1948 yılında Rize'de ilk tedarik kooperatifi; 1951 yılında Adapazarı'nda, ilk pancar ekicileri kooperatifi ve aynı yıl Ankara'da ilk esnaf kredi-kefalet kooperatifi kurulmuştur (www.hayatiyazici.com.tr/altsayfa).

"Kooperatifçiliğe benzer ortaklaşa çalışma, paylaşıp iş yapma düşüncesine, tarihin ta eski zamanlarından beri birçok ülkede rastlanmaktadır. Söz gelişi eski Babilonya'da, İsa'dan üç bin yıl önce ilkel anlamda arazi kullanma kooperatifleri vardı. Yine İsa'dan 44 yıl önce, o zaman Roma'nın limanı olan Ostia'da duvarcılarının oluşturdukları kooperatifvari bir harekete rastlanır" (Totomianz'dan aktaran Mülayim,2006,s.31).

Çok eski devirlerde özellikle tarım alanında, bu günkü modern kooperatiflere benzer birleşmelere sık sık rastlanmaktadır. Çünkü tarımsal işletme, bütün dönemlerde, ticari ve endüstriyel işletmelere oranla kapitalist hüviyeti en az olan işletmedir. Söz gelişi hâlâ İtalyan, İsviçre ve Fransız Alpleri üzerinde var olan ortak süthaneler çok eski bir geçmişe sahiptirler. **"Slav ülkelerinde görülen ortak arazi kullanma kooperatiflerinin (Yugoslavya'daki "Zadruga" ve Rusya'daki "Mir"ler) geçmişi de çok eskiye gitmektedir"** (Labadessa,1952,s.10).

"Ülkemiz köylerinde eski devirlerden beri süregelen ortak süthaneler, ortak çamaşırhaneler, ortak fırınlar, ortak çoban tutmalar da bugünkü kooperatiflere benzeyen faaliyetlerdir" (Fındıkoğlu,1953,s.7).

"Fakat bugünkü modern anlamıyla ilk kooperatifin, kapitalist işletmenin meydana gelmesiyle, kapitalizmin düzenleyicisi olarak ondokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru 1844 yılında İngiltere'de kurulduğu kabul edilmektedir" (Labadessa,1952,s.11-12).

Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında Rochdale denemesiyle tüketim kooperatifçiliği biçiminde İngiltere'de başlayan kooperatifçilik hareketi, aynı devirde,

üretim kooperatifçiliği olarak Fransa'da ve kredi kooperatifçiliği olarak Almanya'da görülmüştür. Daha sonra kooperatifçilik hareketi İsveç, Danimarka ve İsviçre'ye geçmiştir. **“Bugün kendi ekonomik ve sosyal bünyesine göre ekonomisinde kooperatifçiliğe az çok bir yer vermemiş hiç bir ülke yoktur denilebilir”** (Mülayim,2006,s.31).

Kooperatifçilik avrupada kurumsal bütünselliğe kavuşarak,19'uncu yüzyılın ikinci yarısı başlarında gerek kapitalist gerek sosyalist ideolojilerin benimsediği bir oluşum olarak dünyaya yayılmaya başlamıştır.

İlk kooperatifçilik örneğine, 1844 senesinde, İngiltere'nin küçük bir kasabası olan Rochdale'de, 28 dokuma işçisi tarafından kurulan kooperatif, modern kooperatif modelinin meydana gelmesine öncülük ve kaynaklık etmiştir(Koraltan ve diğ.,1971,s.4). Bu öncülük tüketim kooperatifçiliği öncülüğü olup bunu Fransada üretim kooperatifçiliği Almanyada kredi kooperatifçiliği örnekleri izlemiştir. Daha sonra avrupanın çeşitli bölgelerinde İsveç, İsviçre ve Danimarka gibi ülkelerde kooperatifçilik yayılmaya başlamıştır.

Bu akımdan Türkiye Cumhuriyeti de etkilenecek bireylerinin refahını artırma ve yerel kalkınma amaçlı kooperatifçilik girişimleri yer bulmuştur.

1.1.3. Genel Olarak Kooperatifin Hukukî Niteliği

1926 tarihli 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 121.mad.'sinde; kooperatif, ticaret şirketi olarak tanımlanmıştı. Bu kanunun yerini alan, 1956 tarihli 6762 sayılı TTK.'nun 136.mad.'nin "Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limitet ve kooperatif şirketlerinden ibarettir" şeklindeki düzenlemesi ile yine kooperatif, ticaret şirketi olarak nitelendirilmiştir. **“Kooperatifler için hem 865 sayılı Eski Ticaret Kanunu'nun, hem de 6762 sayılı TTK.'nun ilgili hükümlerinin yürürlükte olduğu, dönemlerde kooperatifin hukukî niteliğine ilişkin tartışmalar yapılmıştır”** (Deryal,2004,s.198).

1969 tarihli 1163 sayılı KK.'nun çıkarılması ile öğretilerde devam etmekte olan kooperatiflerin hukukî niteliği hakkındaki tartışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. Şöyle

ki, KK.100.mad. ile kooperatif şirketleri düzenleyen, TTK.'nun 6.faslını oluşturan 485.-502.mad.'ler yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, TTK.'nun kooperatifleri açıkça ticaret şirketleri arasında sayan 136.mad.'sine dokunulmamıştır. Ayrıca, KK.1.mad.'si de kooperatif tüzel kişiliğini bir teşekkül olarak tanımlamaktadır. KK.1.mad. ile TTK.136.mad. hükümleri arasında çelişkili bir durum oluşmuştur. Bu durum karşısında, hukuk uygulamasında kararsızlıklar doğmuş ve öğretilerde bu sorunla ilgili çeşitli fikirler öne sürülmüş ve TTK.136.mad.'nin kooperatiflerin ticaret şirketi olduğu hükmü hakkında tereddütler doğmuştur. Türk Doktrini'nde, bu sorunla ilgili çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bunlar aralarındaki küçük farklılıklara rağmen, iki temel görüş olarak sınıflandırılabilir. **“İlk görüş-tekiler; TTK.136.mad.'nin açık ve kesin hükmünü göstererek, kooperatifin ticaret şirketi olduğunu ileri sürerler. Diğer görüş ise, KK.'nun, TTK.'ndan daha sonra çıkan özel kanun olmasından ve bu yasada kooperatifin teşekkül olarak nitelendirilmesinden hareket ederek, kooperatifin kendine özgü bir teşekkül olduğunu ve ticaret şirketi olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmektedirler”** (Koraltan ve diğ,1971,s.4).

Anayasamızda kooperatifçiliğin gelişimine 171. Madde ile zemin hazırlanmıştır.Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır(<http://www.anayasa.gen.tr>). Bu kanunla kooperatifçiliğin geliştirilmesi, yurt düzeyinde basamaklı olarak yayılması amaçlanmıştır.

Türkiye’de kooperatifler, türlerine göre üç ayrı kanuna tabi olarak kurulmakta ve faaliyet göstermektedirler:

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu: Kooperatifçilik alanını düzenleyen temel kanundur. Birçok kooperatifin kurulup gelişmesini sağlayan bu kanun 24.4.1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kooperatifler Kanunu’nun 98. maddesine göre, kanunda aksine açıklama bulunmayan konularda Türk Ticaret Kanunu’ndaki anonim şirketlere ilişkin hükümler kooperatifler hakkında da uygulanmaktadır.

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu: Tarım kredi kooperatiflerinin kuruluş ve işleyişlerine ilişkin özel hükümleri içeren bu kanun,

18.4.1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunda hüküm bulunmayan konular hakkında, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine başvurulmaktadır.

4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun: Tarım satış kooperatifleri için çıkarılan özel kanundur. 1.6.2000 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun ile genel olarak tarım satış kooperatif ve birliklerine özgü hususlara yer verilmiştir. Bu kanunda düzenlenmemiş konularda ise, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümleri uygulanmaktadır.

Kooperatiflerin iktisadi hayata daha etkin girebilmesi maksadı ile daha geniş bir hukuki alt yapı oluşturmak amaçlanmıştır. Kooperatiflerin kesintiye uğramaksızın aktif gelir artışına dayalı sürdürülebilir ve mali yönden bağımsız olabilmesi gerekmektedir. Yukarıdaki kanunlar bu alt yapı zenginliğini sunmak için gündeme getirilmişlerdir.

1.2. Kalkınma Kooperatifleri

“Bu kooperatiflerin temelini, ülkemizde 1965 yılından itibaren kurulmağa başlamış ve sonraları çok büyük gelişme göstermiş bulunan çok amaçlı Köy Kalkınma Kooperatifleri oluşturmaktadır. Ancak köy kalkınma kooperatiflerinin adı Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca 1989 yılında hazırlanan yeni bir tip Ana sözleşme ile "Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri'ne çevrilmiştir” (Karalar,1991,s.3-5).

Bu kapsamda pancar ekicileri kooperatifi ve kooperatif üst kuruluşlarında tarımsal amaçlı kooperatif kuruluş işlem ve görev talimatı gereği ,Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı sorumluluğu kapsamına alınmıştır.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri, çok amaçlı kurumlardır ve ortakların bütün yönlerden kalkınmasını hedef alır. Ekonomik hizmetleri yanında belirli bir kitlenin korunması, toplum ihtiyacı, huzur ve refahını oluşturur. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre kuruluşları yapılan tarımsal amaçlı kooperatifler tüzel kişiliklerdir. Bu çalışmada da konunun özünü oluşturmaktadırlar.

Türlerine göre tarımsal amaçlı kooperatifler

- Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Sulama Kooperatifi
- Su Ürünleri Kooperatifi
- Pancar Ekicileri Kooperatifi'dir.

Tarımsal kalkınma, sulama ve su ürünleri kooperatiflerinin kuruluş işlemleri Bakanlık Makamının 08.04.2004 tarihli ve 246 sayılı onayı ile yürürlüğe giren tarımsal amaçlı kooperatif kuruluş işlem ve görev talimatı gereği, Bakanlık İl Müdürlüklerince yürütülmekte olup, pancar ekicileri kooperatifleri ile konu bazında kooperatif üst kuruluşlarının kuruluşları ise Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığınca yapılmaktadır (Türkiye, Kooperatifçilik Stratejisi, ve Eylem Planı, 2012-2016).

1.2.1. Tarihçe

“Ülkemizde çok amaçlı tarımsal (köy) kalkınma kooperatiflerinin kurulmağa başlanması, tek amaçlı tarım kooperatiflerine oranla oldukça yenidir. Nitekim tarım kredi kooperatiflerinin tarihçesi ta 1863'e, tarım satış kooperatiflerinininki 1911'e kadar gittiği halde, köy kalkınma kooperatifleri ilk olarak 1965 yılında Türk Ticaret Yasasının Kooperatif Şirketlere ilişkin hükümlerine göre kurulmağa başlamıştır. Daha sonra, 1969 yılında çıkanları 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile bu kooperatifler anılan yasaya uymuşlardır” (Mülayim,2006,s.455).

O zamanki “Köy İşleri Bakanlığı” Köy kalkınma kooperatiflerini özendirmek amaçlı Kooperatifler dairesini kurmuştur. Kurulan bu daire ülkedeki kalkınma potansiyeli olan tüm yerleşim yerlerinde çalışmalar yapılmasına ve kooperatif yoluyla beldenin kalkınmasına en azından fikirsel yapının oluşmasına ön ayak olmuştur. Bu daire Türkiye de kooperatifleşme yöntemiyle yerel kalkınmanın sağlanabileceğine dair

çok olumlu örnekler sergilemiştir. Hatta kooperatifleşme ve kalkınma ilişkisi Türkiye de 1966 yılında başlamıştır denilebilir.

“1965 yılında sayıları 58 olan köy kalkınma kooperatifleri. «Bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar arası koordinasyon komitesince, yurt dışına işgücü kooperatif kuran köylülere öncelik tanınması projesi göndermelerinde » uyarınca, ortaklarına işçi olarak öncelikle yurt dışına gitme olanağının sağlanması sonun da hızla yurt yüzeyine yayılarak sayıları 1966'da 558'e, 1971'de 2270'e, 1974 yılında ise 6000'e ulaşmıştır (Ortak sayısı, 745 bindir). 1989 yılı sonunda kooperatif sayısı 5275, ortak sayısı 468810, birlik sayısı ise 63 olarak gözükmektedir. 1989 yılında köy kalkınma kooperatiflerinin adı değiştirildiğinden, bu tarihten sonraki istatistiklerde artık köy kalkınma kooperatifine rastlanmamaktadır. Nitekim 1990 istatistiklerinde bu misal kalkınma kooperatifleri adı altında kooperatif sayısı 3520, ortak sayısı 523 bin, birlik sayısı ise 73 olarak verilmektedir”
(Çağlar,1993,s.16)

“2005 yılı sonunda ise tarımsal kalkınma kooperatifleri sayısı 6850, ortak sayısı 748 bin, birlik sayısı ise 78 olarak gözükmektedir. Bu 78 birliğin de sadece 15 adedinin köy kalkınma kooperatifleri birliği olduğu belirtilmektedir”
(Mülâyim,2006,s.4)

Tablo1: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri İstatistiği

TARİH	KOOPARATİF SAYISI	ORTAK SAYISI
1974	6000	745.000
1989	5275	468.810
1990	3520	523.000
2005	6850	748.000

Tablo 2: Tarımsal Örgütlenme (31.01.2013 tarihi itibarıyla.)

TABİ OLDUĞU KANUN	BİRİM KOOPERATİFLER		
	TÜRÜ	SAYISI	ORTAK SAYISI
1163, 3476 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	8.315	870.893
1163, 3476 S.K.	SULAMA	2.500	298.761
1163, 3476 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	574	30.893
1163, 3476 S.K.	PANCAR EKİCİLERİ	31	1.641.426
	ARA TOPLAM	11.420	2.841.973
1581, 5330 S.K.	Tarım Kredi	1.679	1.080.821
	ARA TOPLAM	13.099	3.922.794
4572 S.K.	Tarım Satış(*)	332	670.493
	GENEL TOPLAM	13.431	4.593.287

Tablon 3: Kooperatif Bölge Birlikleri

TÜRÜ/ÇEŞİDİ	SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
KÖY-KOOP.	14	1.510	191.846
TARIM	12	488	58.380
HAYVANCILIK	33	2.007	202.812
ORMANCILIK	18	977	118.968
ÇAY	5	47	68.109
SULAMA	13	757	97.074
SU ÜRÜNLERİ	16	212	12.983
PANCAR EKİCİLERİ	1	31	1.641.426
	112	6.029	2.391.598
Tarım Kredi	16	1.679	1.080.821
	128	7.708	3.472.419
Tarım Satış	17	332	670.493
TOPLAM	145	8.040	4.142.912

Tablo 4: Koop.Merkez Birlikleri

SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
1	20	2.038	228.849
1	11	874	118.526
1	33	2.011	201.768
1	27	2.433	298.832
1	5	47	68.109
1	13	1.185	153.745
1	13	185	10.416
0	0	0	0
7	122	8.773	1.080.245
1	16	1.679	1.080.821
8	138	10.452	2.161.066
0	0	0	0
8	138	10.452	2.161.066

Tablo 5: Türkiye'de Hizmet Türlerine Göre Faal Kooperatifler

31/05/2011 Tarihi İtibari İle

TÜRLERİ İTİBARI İLE BİRİM KOOPERATİFLER	FAAL KOOPERATİF SAYISI	ORTAK SAYISI
TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ	8.182	862.626
SULAMA KOOPERATİFİ	2.497	295.984
SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFİ	552	29.972
PANCAR EKİCİLERİ KOOPERATİFİ	31	1.640.097
TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ	1.769	1.082.978
TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ	332	670.493
GENEL TOPLAM	13.363	4.582.150

Tablo 6: Türkiye'de Hizmet Türlerine Göre Faal Kooperatifler

31/05/2012 tarihi itibari ile

TÜRLERİ İTİBARI İLE BİRİM KOOPERATİFLER	FAAL KOOPERATİF SAYISI	ORTAK SAYISI
TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ	8.219	843.511
SULAMA KOOP.	2.502	296.084
SU ÜRÜN. KOOP.	560	30.042
PANCAR EKİC. K.	31	1.640.097
TARIM KREDİ K.	1.711	1.080.476
TARIM SATIŞ K.	332	670.493
GENEL TOPLAM	13.355	4.560.703

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği (<http://www.tmkb.org.tr/contact/Iletisim/7>)

Yukarıdaki tablolarda verilen istatistiklere bakıldığında yıllar itibarı ile tarımsal amaçlı kooperatiflerin gözle görülür bir şekilde artarak sayısal anlamda çoğaldığı görülmektedir. Buda bize örneğimizde açıklamaya çalıştığımız kalkınma kooperatiflerinin en küçük yerleşim yeri olan köylerimizin kalkınmasında önemli rol oynadığının bir göstergesidir. Son yıllarda tarımsal girdi maliyetlerinin artması tarımsal kalkınma kooperatiflerinin çoğalmasında önemli rol oynamıştır.

Tarım sektörünün GSYİH içindeki payının giderek azalması (2012 yılı %8,2) devletin tarıma yeteri kadar destek vermemesi sebebiyle tarımla uğraşan nüfusun hızla azaldığı, kırdan kente göçün hızla arttığı bu dönemde Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısal anlamda artmasının yegane sebebinin köyde yaşayan nüfusun topraktan kopmamak için verdiği mücadeleden başka bir şey olmadığı açıkça görülmektedir.

Köyde yaşayan tarımla uğraşan insanlarımızın, birey olarak tek başlarına yapamayacakları faaliyetleri kooperatif çatısı altında maliyetleri minimuma indirerek gerçekleştirmiş olmalarından dolayı kooperatifçilik köylü için vazgeçilmez olmuştur. Topraktan kopuşun yoğun olarak(birazda devlet eliyle) yaşandığı bu dönemde köylünün kooperatifçiliğe sahip çıkarak köyünde kalmasının kendi çıkarına olduğu gibi ülke çıkarı açısından da çok büyük önemi vardır.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısal anlamda artması ile birlikte çiftçi örgütlenmesinde de gözle görülür bir artış sağlanmıştır. Bu örgütleri siyasetin dışında tutmak çiftçimizin lehine olacaktır. Devleti yönetenlerin çiftçiye bakış açılarının siyaset üstü olması ülke tarımı ve ekonomisi açısından son derece önemlidir. Siyasetin kooperatif örgütlenmelerine doğrudan müdahale etmemesi demokratik kuralların işletilmesi kooperatifçiliğin gelişmesi açısından çok önemlidir.

Ülkemiz 15-20 yıl öncesi tarım ürünleri olarak kendi kendine yetebilen ender ülkelerden biri iken bu durumda bazı tarım ürünlerini ithal eder duruma gelmiştir. Bu durumun biran önce düzeltilmesi için devletin acil önlemleri arasında tarım sektörünü büyük oyunculara bırakmak yerine, küçük üreticileri desteklemesi (**doğrudan gelir**

desteği ile değil) kooperatifleri özendirilmesi, kooperatif kuruluşlarında ekonomik anlamda da yardımcı olması tarım, istihdam ve ülkenin geleceği için çok önemlidir.

Birim kooperatiflerin üst birliklere üye olmakta çekimser davrandıkları tablolardaki verilerden anlaşılmaktadır. Tarımsal amaçlı birim kooperatif sayısı **31.01.2013** tarihi itibarı ile **13.431** iken kooperatif bölge birliklerine üye kooperatif sayısının **8.040** olduğu görülmektedir. Bunun belki en önemli sebebi değil isede başlıca sebeplerinden birisi üst birlik kooperatiflerin aidat almaktan öte başkaca faaliyetlerinin olmadığı, zorda olan birim kooperatiflere ekonomik anlamda üst birlik kooperatiflerince hiçbir yardımın yapılmadığı birim kooperatif yöneticileri tarafından dile getirilmektedir.

Hal böyle olunca kooperatif çatı örgütlerinin faaliyet ve hizmet anlamında fazlada yapabilecekleri bir şey bulunmamaktadır. Şayet yasal anlamda bir düzenleme yapılır ve üst birlik kooperatifler ekonomik anlamda güçlendirilir ise birim kooperatiflere maddi anlamda yardım ederler ve böylece kooperatif çatı örgütleri daha fazla üyeye sahip olarak daha güçlü bir yapıya kavuşmuş olurlar.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısal anlamda artması, devletin çiftçi üzerindeki yükümlülüğünün azalmasına neden olacaktır. Kendi ayakları üzerine sağlam basabilen çiftçi, devletin sübvansiyonlarına ve desteğine ihtiyaç duymayacağından devletin çiftçiye ayırması gereken kaynağı eğitim, sağlık ve sosyal ihtiyaçlara ayırarak ülkemizin hızla kalkınmasına olanak sağlayacaktır.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin yasal anlamda daha da güçlendirilmesi ve devletin kooperatifler aracılığı ile çiftçiye desteğinin artarak devam etmesi, ülke tarımı açısından büyük önem taşımaktadır. Karayusuflu köyü örneğinde incelediğimiz küçük bir projenin hayata geçirilmesi ile köy halkının gelirlerindeki artışın, fayda/maliyet açısından köy halkına kazandırdıkları gözönünde bulundurulduğunda kalkınma kooperatiflerinin önemi hiçte küçümsenecek boyutta değildir.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri yatırımcı Türk köylüsünün yatırımlarının kısa zamanda hızla artmasına, değerlenmesine ve diğer hizmetlerin sağlanması oldukça etkili olmuştur. Bu etki son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Kooperatiflerin etkin bir

biçimde faaliyet göstermesi için herkesin üzerine düşeni yapması, çiftçimiz ve ülkemiz tarımı için çok önemlidir.

1.2.2. Kooperatifçiliğin Kalkınma İle İlişkisi

Gerek yürürlükte bulunan anayasanın 171. Maddesinde ifade edildiği gerekçe bu çalışmada detaylı olarak incelendiği şekli ile kooperatifçilik kalkınmayla çok yakın bir ilişki içerisindedir. Bu ilişkiyi güçlendirmek amacıyla hukuksal altyapı ve toplumsal alışkanlıklar (imece) bir ortak zeminde çeşitli düzenlemelere tabii tutulmuş ve kooperatifçilik vasıtası ile halkın kendi gelişiminde rol oynayabileceği kalka açıklanmıştır. Elbette bu açıklama bir yasal mevzuat şeklinde tarım ve köy işleri bakanlığı tarafından düzenlenmiştir. Bu düzenleme içerisinde kooperatiflere:

a) Serbest giriş çıkış hakkı

Kooperatif üyesi ulanması hiçbir kanuni zorlama dayanmamaktadır. Tam aksine kooperatifin kuruluş amacına inanan kişiler gönüllü olarak üye olmakta ve yer almaktadır.

b) Eşit oy ve söz hakkı

Eşitlik ilkesi kooperatifler üyelerine seçme seçilme haklarının yanı sıra eşit oy kullanma ve söz hakkına sahip olma hakkını vermiştir. Mevzuatımızda kooperatifçiliğe yönelik temel olgulardan biride siyasi tarafsızlıktır. Böyle olması kooperatif kurma ruhuna da daha uygundur. Çünkü amaç ve menfaat birliğinin varlığı kooperatifleri siyaset üstü bir organizasyon konumunda tutmayı gerektirmiştir. Sürdürülebilir etkin kooperatifçilik için kooperatiflerin siyasi örgütlerin tek elinde olmamaları gerekmektedir.

c) Karşılıklı yardım ve dayanışma

Bu ilkesi ile kooperatif “imece”nin kurumsal yapısını oluşturmaktadır.

d) Eğitim

Toplumsal kalkınmanın ve her alanda yücelmeni temel dinamiğini “eğitim” oluşturmaktadır. Bir kurumdaki eğitim ihtiyacı kurumun gelişmesinde ihtiyaç hissedilen konuların öğrenilmesine yönelik olabileceği gibi çalışma verimliliğinin sağlanması açısından bireysel gelişimin açısında olabilir. Yani kooperatifçiliğin başarılı olabilmesi için hem bireysel hem kurumsal eğitimlerin düzenlenmesi bu amaçla yurt içi ve yurt dışında üniversiteler ve üst meslek kuruluşlarıyla işbirliğine gidilmesi gereklidir.

e) Yerel önderlik

Köy toplumu düşünüldüğünde kalkınmaya yönelik hamleler açısından temel sorunun “liderlik” ya da “önder” olma konusunda yattığı görülmektedir. Bu dar boğazın aşılmasında toplumun üretim amaçlı örgütlenmeye yönelik herhangi bir arka plan desteği almaması yatmaktadır. Bu çalışmada bir sonraki konunun incelenmesinde de anlaşılması üzerine kurumsallaşma adına başlatılmış “kooperatifçilik” oluşumu özendirici ve önderlik edici karakteriyle kalkınmaya temel alt yapıyı oluşturmuştur.

Bu nedenle klasik Anadolu köy yapısındaki “imece”nin kurumsal bir hale kooperatifleşme yöntemiyle dönüştürerek yerel önderlikte aşama kaydedilmesi oldukça rasyonel ve ülke gerçekleriyle bağdaşır bir yaklaşım olacaktır.

1.3. Karayusuflu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi.

1974 yılında 37 üye ile kurulmuştur. Köylünün çeltik sulama hizmeti kooperatif tarafından verilmeye başladıktan sonra üründe verim artışı ve kaliteli ürün elde etme hızla artmıştır. Aynı zamanda sezonluk işçi çalıştırılarak istihdam açısından da köye önemli katkısı olmuştur. 2007 yılında kooperatif, üyelerinin sütlerini pazarlamaya başlaması ile birlikte, kooperatifin gelirlerinde ve hizmet alanında gözle görülür bir artışın başladığı görülmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Tarımsal amaçlı Kooperatiflere kullanılacak kredilere ilişkin yönetmelik kapsamında, (40 Aile*6 Baş) damızlık sığır yetiştirilmesi projesi ile 24.09.2007 tarihinde 40 üyeye Toplam 120 bin TL. Ahır kredisi, 40 üyeye Toplam 660 bin TL damızlık hayvan kredisi kullanılmıştır. Kooperatif tüzel kişiliği bu proje kapsamında işletme kredisi kullanmamıştır (26.07.2001 Tarih 24474 sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan yönetmelik).

Kullanılan ahır kredisini üyeler var olan ahırlarını tamir ve tadilat için kullandıkları. Hayvan Kredisi ile de Edirne Damızlık sığır yetiştiricileri birliğinden 240 baş, Holshtein cinsi gebe döve alımı gerçekleştirmişlerdir. Bu kredilerin kullanılmasında yönetmelik hükümlerinin geçerli olduğu tabidir.

Kooperatifin kuruluşundan, 2007 yılına kadar, sadece sulama amaçlı hizmet verildiğinden, çok fazla yatırım yapılmadığı görülmektedir. 2007 yılında Kooperatif'in süt işine girmesi ile birlikte, 2 süt toplama merkezi, 2 arsa(depo), 1 adet kepçe süt toplamada kullanılan kantar, 2 adet slaj makinesi-2008 yılında 1 adet Römork, Büro malzemeleri, 1 adet Tırmık, 1 adet Balya makinesi % 50 hibe destekli. 1 adet New holland Traktör, 2009 yılında 1 adet ot biçme makinesi %50 hibe destekli, 3 adet ilaç atma makinesi, 1 adet motorsiklet, 2010 yılında 1 adet tohum ekme makinesi ve Lazer, 1 adet Kamyonet(İsuzu marka çift kabin), 1 adet yem kırma makinesi%50 hibe destekli 1 adet Cenaze arabası, 1 adet fax cihazı, 1 adet buzdolabı, 1 adet klima, 2012 yılında sulama amaçlı boru döşemesi, gibi demirbaş alımlarının ve yatırımların yapıldığı.

Alınan demirbaşlar ve yapılan yatırımların toplam maliyetinin yaklaşık **388,450,00 TL** olduğu, görülmektedir. Öte yandan 2007-2012 yılları arasında merkezi bütçeye kooperatifin (KATMA DEĞER VERGİSİ-GELİR STOPAJ VERGİSİ) adı altında, Toplam **340.739.56TL** Vergi ödemesi yaptığı muhasebe kayıtlarından tespit edilmiştir.

Tablo 7: Projenin uygulamaya konulması ile birlikte

2007	yılının büyükbaş hayvan sayısı	436 adet,
2008	yılının büyükbaş hayvan sayısı	676 adet,
2009	yılında Büyükbaş hayvan sayısı	701 adet
2010	yılında Büyükbaş hayvan sayısı	665 adet
2011	yılında Büyükbaş hayvan sayısı	694 adet
2012	yılında Büyükbaş hayvan sayısı	636 adet

2007	yılında süt üretimi	411,967 Litre
2008	yılında süt üretimi	1.054,459 Litre
2009	yılında süt üretimi	988,820 Litre
2010	yılında süt üretimi	1.211,697 Litre
2011	yılında süt üretimi	1.244,735 Litre
2012	yılında süt üretimi	1.109,179 Litre

Süt üretimindeki bu artışın yeni alınan damızlık düvelerin ari ırk olması, süt üretiminin artışında etkisi çok büyüktür. Bunun yanında, Meriç ilçe Tarım Müdürlüğünün verilerine göre, 2010 yılında Meriç ilçesi ve bağlı köylerinde Toplam 899,702 m² yem bitkisi ekiminin, 325,071 m² si (% 39,45) yem bitkisi Karayusuflu köyünde ekilmiş olduğu, yem bitkisi ekiminden Karayusuflu köyüne **16.995 ₺** TL. doğrudan gelir desteği ödemesinin yapıldığı

2011 yılında Meriç İlçesi ve bağlı köylerinde toplam 1.062,299 m² yem bitkisi ekiminin 490,925 m² si yani (% 46,23)'ünün Karayusuflu köyünde ekilmiş olduğu yem

bitkisi ekiminden Karayusuflu köyüne **23.930 ₺** TL doğrudan gelir desteği ödemesinin yapıldığı.

2012 yılında Meriç ilçesi ve bağlı köylerinde Toplam 964,320 m² yem bitkisi ekiminin, 274,621 m²'si yani(%28,42')sinin Karayusuflu köyünde ekilmiş olduğu, yem bitkisi ekiminden Karayusuflu köyüne, **15.360 ₺** TL doğrudan gelir desteği ödemesinin yapıldığı(Edirne-Meriç, İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri). Yem bitkisi ekiminin artması ile birlikte süt üretiminde artmış olduğu, Aynı zamanda, üretim maliyetlerinde aşağılara çekilmiş olduğu, kuşkusuz kooperatif tarafından satın alınan, ot biçme makinesi, balya makinesi ve slaj makinesinin rolü çok büyüktür. Kooperatif bu hizmetleri (ot biçme, balya yapma, slaj yapma) üyelerine minimum karlarla yapmaktadır. Zaten kooperatifin amacı kar elde etmek değildir.

2010 yılında Toplam yurtiçi satışlar **1,450,170,48TL** iken süt satış hasılatı **903,755,72 TL**, **2011** yılında Toplam yurtiçi satışlar **1,728,322,81TL** iken süt satış hasılatı **926,261,71 TL** **2012** yılında Toplam yurtiçi satışlar **1,762,806,40TL** iken süt satış hasılatı **919,709,21TL** olduğu muhasebe kayıtlarından anlaşılmıştır. 2013 Nisan ayı itibarı ile 56 üretici süt satmaktadır. Kooperatifin, ana gelir kaynağı süt satışından eldeedilmektedir. Sütü satın alan firma kooperatife %8 prim ödemektedir.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin yerel yönetimlerdeki kalkınma çabalarına destekleri, bu örnekte olduğu gibi, çok önemlidir. Yukarıda saydığımız demirbaş alımlarının ve yatırımların, hepsinin merkezi hükümetten temini mümkün değildir. Devletin tarım ve hayvancılık ile ilişkili teşvik ve destelerinin artarak devam etmesi durumunda, kooperatiflerin maddi güçlerinin artması, yerel yönetimlerin ekonomik anlamda daha da güçlenmesi demektir. Vergilendirme anlamında tarımsal kalkınma kooperatiflerine biraz daha ayrıcalık tanınması son derece isabetli olacaktır.

Kooperatiflerin, yönetim kurullarının ekonomik yönden güçlü olmaları gerekmektedir. Zira son yıllarda devletin bankası olan Ziraat Bankası şubelerinin Kooperatif tüzel kişiliğine kredi kullandırmadıkları, krediye ihtiyaç duyan, özellikle sulama hizmeti veren Kooperatiflerin, elektrik faturalarının Elektrik dağıtım şirketi tarafından aylık tahsili söz konusu olduğundan, özel bankaların yolu tutulmakta,

Kooperatif yöneticilerinin şahsi gayrimenkullerine ipotek konulmak suretiyle yüksek faiz oranlarında kredi kullandırılmaktadır.

Devletin bu konuda Ziraat Bankası ve Elektrik dağıtım şirketi ile bir anlaşma yaparak, en azından elektrik ödemelerinin bir takvime bağlanmasında yardımcı olması rol üstlenmesi gerekmektedir.

Amaç küçük çiftçiyi kaldırmak ise Kooperatiflere yasal ve ekonomik anlamda daha fazla destek olunmalıdır. Zira bu şartlarda kooperatiflerin güçlü olabilmesi sadece güçlü yöneticilerden geçmektedir. Ekonomik yönden güçsüz yöneticilerin Kooperatif yönetiminde başarılı olma şansı yok denecek kadar azdır. Ayrıca kooperatiflerde daimi çalışan muhasebeden anlayan elemanlara ihtiyaç olduğu aşikardır.

İlgili bakanlıkların yanı sıra üst birliklerin ve Kooperatifler Merkez Birliğinin zorda olan Kooperatiflere ekonomik anlamda da yardım etmeleri gerekmektedir. Şu anda sadece proje hazırlama ve süt satışına aracılık etme (genel anlamda) gibi fonksiyonları vardır. Üst birliklerinde yasal anlamda güçlendirilmesi gerekmektedir.

Tüm bu açıklamalar ve gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunu ortaya konan mali tablo verilerinden anlaşılacağı üzere kooperatif sahip oldukları ile yörede hizmet görmüş ki görülen bu hizmetler kalkınma olarak adlandırılabilir. Bunun karşılığında bir hasılat elde etmiştir. Yerine getirilen hizmetlerin yerel insan gücünden faydalanarak yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda yöre insanının üretkenliğinin ve yaratılan sonuçları irtibar ilede yaratılan verimliliğin kooperatiflerce nasıl gerçekleştirildiği ve kooperatiflerin yerel kalkınmada nasıl “önder” rol oynadığı kooperatifin kuruluş tarihi öncesi köyün durumu ve bu faaliyetler sonrasında köyün durumu çok canlı olarak görülür. Bu açık görüntü kişi başına düşen milli gelirden artışın nedeni ve ispatı olduğu gibi Gayri Safi Milli Hasılda da artışın bir ispatıdır.

1.4. Kooperatiflerde Vergi Muafiyeti

Kooperatiflere tanınan vergi muafiyeti, onların maksatlarını gerçekleştirmeleri yönünden dolaylı bir araçtır. Ayrıca, "Muafıklar" başlığını taşıyan KK.93.mad.'sinde, ne tür vergilerden kooperatiflerin muaf oldukları, bunların sınır ve kapsamıyla şartlarını düzenlenmektedir

KK.93.mad.'nin düzenlemesi şu şekildedir:

1- Kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği;

Birbirlerinden ve ortaklarından aldıkları faiz ve komisyonlar ile ortaklarına kefalet etmeleri dolayısıyla bunlardan aldıkları paralar, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden,

Her nevi defterlerin ve ana sözleşmelerin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesi her nevi harçtan ve Damga Vergisinden,

Kiraya verilmediği veya irat getirmeyen bir cihete tahsis edilmediği müddetçe sahip oldukları gayrimenkul mallar üzerinden alınacak her türlü vergilerden,

Ortakların temlik edecekleri gayrimenkuller her türlü vergi ve harcından, muaftır.

13 üncü madde gereğince verilecek bildiri Damga Vergisine, diğer harç ve resimlere tâbi değildir.

2-Gayrimenkullerin irtifak haklarının ve gayrimenkul mükellefiyetinin kooperatiflere, kooperatif birliklerine, kooperatif merkez birliklerine, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğine sermaye konulması halinde bunlar Emlâk Alım Vergisi Kanunu'nun 9 uncu maddesindeki indirimli nispetten,

3- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 199 sayılı Kanunla değişik 7'nci maddesinin 16'ncı bendindeki esaslar dahilinde Kurumlar Vergisi muafliğından, faydalanırlar.

4- **“Kooperatifler, kooperatif birlikleri ve kooperatifler merkez birlikleri faaliyete geçen üst kuruluşlara girmedikleri takdirde, bu maddenin 1 nolu fıkrasının (b) bendiyle 2 nolu fıkrasından gayri fıkralarında yazılı muafliklardan istifade edemezler”**(Şimşek,1989,s.18)

1.5. Batılı Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları

Gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasında tarihi farklılık yoktur. Geçmişe nazaran ülkemiz kooperatifçilik yönünden model olma yönünde ilerlemektedir.

Hükümetimizin kooperatifçiliği tüm yönleriyle değerlendirip dünyadaki son gelişmelere paralel olarak değişim ve gelişmeyi takip edip örnek ülkelerle paralel ilerlemeyi gerçekleştireceğini umuyoruz.

1.5.1. İngiltere

18.yy.'ın ikinci yarısından başlayarak, Sanayi Devrimi'nin, Batı ülkelerinde giderek ekonomik hayata yerleşmesi, buhar enerjisinin sanayide kullanılması, çeşitli icatların üretim sisteminde kullanılmaya başlaması, ilk önce önemli kömür yataklarının olduğu İngiltere'de etkisini göstermiştir. Bu ülkede, sınırlı sermayeleri ile az üretim yapabilen, atölye ve dükkânlarda çalışan üreticiler, meydana gelen bu yeniliklerden çok fazla etkilenmişlerdir. **“Küçük sermayedarlar, büyük sermaye gerektiren makineleri alamadıklarından, makineli üretimin piyasaya sürdüğü, bol ve ucuz mallar karşısında rekabet edememişlerdir”** (Topçu,1981,s.9-10). **“Liberalizmin rekabet sistemi içinde küçük sermayedarlar elenip silinmişlerdir. Süratle gelişmekte olan Batı sanayi hayatını her yönü ile etkileyen liberal düşünce, ekonomik hayatın az sayıdaki sermayedarlar grubunun denetimine geçmesini sağlamış ve sermayenin bu kişilerin elinde toplanması ile kapitalizme dönüşmüştür”** (Turan,1979,s.100).

“19.yy.'da, acımasız ve ilkel bir kapitalizmin hüküm sürmekte olduğu İngiltere'de, bu şartlar altında, modern anlamıyla ilk kooperatif doğmuştur. Kapitalistlerin, sermayenin ve ekonomik hayatın kontrolünü tamamen ele geçirmeleri karşısında, çalışan kesimler, zor durumdaydılar; haklarını korumak için aralarında birleşme imkânlarına sahip değillerdi ve ücretlerinin çok düşürülmesine engel olamıyorlardı; sosyal ve ekonomik yönlerden çok kötü bir hale düşmüşlerdi. Bu kötü durum sebebiyle, o devrin sosyalistleri, kapitalist sistemin tamamında köklü bir değişiklik olmadıkça bu durumun hiçbir şekilde halledilemeyeceğini iddia ediyorlardı. İngiltere'de, çalışanlar için son derece kötü yaşam ve çalışma koşullarının olduğu bu ortamda kooperatif hareketi doğmuştur” (Mülayim,2006,s.30-31).

İngiltere'de kooperatifçiliği denince akla ilk gelen Robert OWEN'dır. Ama gerçek kooperatifçiliği halk kendi imkanlarıyla çabalayıp kooperatiflerin gelişmesinde ilkelerinin belirlenmesine ve kurulmasında önemli roller oynamışlardır.

Bu roller en uç yerleşim yerlerini teşkil eden köyler için de geçerli kılınabilir. Bunun yöntemi köylüyü kooperatif işletmeciliğine yöneltmekten geçer. Çünkü köylerde ziraat ve hayvancılık için ayrılan zamanın dışında kalan süre köydeki yurttaşlar için atıl ve değerlendirmeye her yönüyle açık sürelerdir. Eğer Köylü yurttaş kurulacak kooperatife kurucu olarak yönlendirilip bedeni ve maddi katkısı sağlanacak olursa, sonuçta kooperatif faaliyetlerinden “risturn” kazanacaktır. Elbette bunun yanında kendi üretimi ve emeğinde değerlendirilecektir. Böylelikle “ bir yıl içinde üretilmiş mal ve hizmetler toplamı “olarak tanımlanan GSMH da çok göze çarpar artış gözlenecek ve en büyük makro sonuç olarak da ülke kalkınması hızlanacaktır.

1.5.1.1. Robert OWEN

“Kooperatife benzeyen ortak çalışma ve işbirliği uygulamaları insanlık tarihi kadar eski olsa da, modern anlamda ilk kooperatif denemesini, İngiltere'de yukarıda bahsedilen iktisadî şartlar içinde Robert OWEN (1771-1858) gerçekleştirmiştir” (Hazar,1990,s.81-84). OWEN, kooperatif hareketinin en önemli

öncülerindedir. Kendine özgü fikirleri, zamanımıza dek pek çok ülkede uygulanmıştır. **“Toplumsal sorunların çözümünü, kooperatifleşmede gören OWEN, işçilerin de tıpkı makinelerde olduğu gibi iyi bakıldıkları zaman verimlerinin artacağına inanmıştı”** (Fındıkoğlu,1953,s.11). **“Ona göre, işçiler daha iyi eğitilir, daha az süreli çalıştırılır ve daha iyi hayat koşullarına kavuşturulurlarsa, sağlıklı ve mutlu olacakları için, daha istikrarlı ve enerjik bir işgücü sunacaklar, verimlilikleri artacaktır”** (Güven,1994,s.27).

1.5.1.2. Dr. William KING

“Dr. William KING (1786-1865), İngiltere'de, OWEN'la aynı dönemde yaşamış, kooperatif hareketinin öncülerinden biridir. Kooperatif terimini günümüz anlamında ilk kullanan kişidir. KING, din a-damı olan babası gibi koyu bir din kültürü ile yetişmiş; felsefe, matematik, teoloji ve tıp öğrenimi görmüştür. Çağdaşı olan OWEN'in düşüncelerinden etkilenmiştir. KING, "The Co-operator", (Kooperatifçi) adlı dergisinde düşüncelerini yayınlamıştır. Ona göre, sanayi devrimini yaşamakta olan İngiltere'deki toplumsal sefaletten, iktisadî ve sosyal sistem sorumludur. Toplum, derin ve yaygın bir sefaletin kucağına; işçilerin emeklerinin karşılığını alamamaları ve sadece sermayedarların kârı için çalıştırılmaları nedeniyle düşmüştür. İşçileri, sermayenin hâkimiyetinden kurtarmak için; onların, sömürülmelerine sebep olan yoksun oldukları olanaklara kavuşturulmaları gerekmektedir. Bu sebeple başkalarına değil, kendilerine çalışmaları; sermayenin baskısından kurtulmaları için işçilerin sermaye ve üretim araçlarına sahip olmaları gerekmektedir” (Turan,1979,s.104-105).

KING, İngiltere'de İlk tüketim kooperatifini kurmuştur. William King, kooperatiflerde daha çok kendilerinin kâr edebilmesini planlamışlardı. Bu yüzden beklenen sonuçları elde edememiştir.

1.5.1.3. Rochdaie Öncüleri

“İngiltere’de, OWEN ve KING’in denemelerinden sonra, Manchester şehrinin yakınında dokuma sanayisi ile uğraşan küçük bir kasaba olan Rochdale’de, Charles HOVVARTH isimli bir işçinin liderliğinde, 28 kişi birer İngiliz Lirası sermaye koyarak, 21 Aralık 1844’te, günümüz modern kooperatif tipinin başlangıcı olan bir tüketim kooperatifi kurmuşlardır. Önce, 10 İngiliz Lirasına ufak bir dükkân tutmuşlar, geriye kalan para ile bazı ihtiyaç maddeleri almışlardır” (Fındıkoğlu,1953,s.30). “Bu kişiler, kendilerini Rochdale’in Haksever Öncüleri (The Rochdale Society of Equitable Pioneers) ismini vermişler ve karşılaştıkları sosyoekonomik sıkıntıları kendi kendine yardım ilkesinden yola çıkarak, çözmek istemişlerdir” (Turan,1979,s.107). “Bu kişiler, kooperatif tarihinde "Rochdale'liler" veya "Rochdale'in iyi kalpli, hayırlı, adil rehberleri" şeklinde isimlendirilirler (Mülayim,2006,s.34). Rochdale Öncüleri, yaşları 19 ile 59 arasında değişen, farklı siyasî fikirleri bulunan, dokuma işçileriydi” (Hazar,1990,s.109).

OWEN KING gibi burjuvaların kurduğu kooperatifler işlememişti. Fakat işçilerin kurduğu kooperatifler işleyebildi. Çünkü kooperatifler bir örgütlenme sürecine dayanır. İşçiler emek alışverişini eşit paylaşıyor, aynı hukuki yetkilere tabi tutuluyorlardı.

1.5.2. Fransa

“19.yy.’da sosyal problemlerin, toplumsal gelişmeyi ve üretici güçleri etkilediği diğer bir ülke de Fransa’dır. Bütün ülke ve toplumları sanayileştikleri oranda tesiri altına alan ve o ölçüde eski toplumsal sistemleri sarsan, teknolojik gelişmenin neticesi olarak 19.yy. Fransa’sında kooperatif konusunda, düşünce hareketleri gelişmiştir. Fakat, Fransa’da teorik olarak kooperatif konusunda gösterilen bu başarılar, uygulamaya tam olarak geçirilememiş, çok az sayıda özgün ve başarılı örnek çıkarılabilmıştır” (Turan1979,s.114).

Fransa bütün Avrupa ülkelerini, hatta tüm Dünya toplumlarını etkisi altına alan ve yine toplum düzenini sarsan fikir hareketi geliştirmiştir. Fakat kooperatifçilik açısından başarılı olamamıştır.

1.5.2.1. Charles FOURIER

“Charles FOURIER (1772-1837), bir tüccarın oğludur. Babasının isteğine rağmen tacir olmamış, ticaret şirketlerinde memurluk yapmıştır. Fransız toplum düzenini eleştirmiş, kooperatiflere dayanan yeni bir toplumsal sistem kurulabileceğini, bu yeni düzende insanların refah ve mutluluk içinde daha özgür yaşabileceklerini öne sürmüştür” (Zarakolu,1981,s.69).

“Çeşitli kitaplarda görüşlerini ileri süren FOURIER'in, Yeni İşçi Dünyası ve Kooperasyon isimli kitabı, kooperatif hareketi açısından en önemli çalışmasıdır. Bu eserinde,“falanj” ismini verdiği bir toplum kurmayı planlamıştır” (Mülayim,2006,s.38). **“FOURIER'in, falan adı ile önerdiği bu toplum düzeni, üyelerinin, üretimde ve tüketimde kooperatifler yoluyla işbirliği yaptığı, kendi kendine yeten bir yapıya dayanmaktadır. Yani, falanj aynı zamanda üretim ve tüketim özelliğini taşıyan bir kooperatiftir. Ona göre, geleceğin toplum düzeni, falanj federasyonlarından oluşacaktır”** (Göze,2000,s.261).

FOURIER'in kooperatifçiliği geniş kapsamlı bir projedir. Fakat uygulamaya sokulmamıştır, yinede sonraki yıllara emsal teşkil etmiş, dünyada üretim kooperatifçiliğinin öncüsü kabul edilmiştir.

1.5.2.2. Philippe Buchez

“Yeni bir fikirle, toplumlardaki inançsızlık ve insanlardaki bencillik yenilebilir. Bu yeni fikir şudur: Toplum, fakir halk kitlelerinin kalkınması için çalışmalar yapmalıdır. Kurulacak bir çalışma teşkilâtı aracılığıyla, herkesin üretimden adil pay alması güvence altına alınarak, toplum ve ekonomi yeniden düzenlenmelidir. Bu çalışma teşkilâtı, meslek ve zanaat sahiplerinin, kooperatifler

bünyesinde birleşmeleri ile oluşturulacaktır. Çalışanların bu beraberliği, kendi kendilerine yardım etmeleri sayesinde, onları özgürleştirecektir. Bu şekilde, girişimciler ortadan kalkacak, işçiler kendi kendilerinin patronu olacaklar ve girişimcilerin, onları sömürmesine olanak kalmayacaktır. Bir kooperatifin içinde aynı işi yapan zanaatkarlar bir araya gelecekler; bu kişilerin ayrı ayrı işyerleri olmayacak, kooperatifin ve buradaki üretim araçlarının sahibi olacaklardır. Bu yeni sistem ile her ortak emeğinin ve yeteneğinin karşılığını tam olarak alacaktır” (Hazar,1994,s.182).

“Bucheze devletin kooperatiflere yardım etmesi taraftarıdır. Devlet, kooperatiflere kredi temin etmeli fakat bu kredi sağlama; devletin, kooperatifin idaresine müdahale etmesi veya denetlemesi sonuçlarını doğurmamalıdır” (Hazar.1994,s.185).

1.5.2.3. Louis Blanc

BLANC'a göre, mevcut sistemdeki kötülüklerin kökeninde, serbest rekabet yatmaktadır. Rekabet, iktisadî krizlerin sebebi olduğu gibi, tekellere de yol açmakta ve işçilerin sömürülmesinde rol oynamaktadır. Rekabet, dünyadaki savaşların da sebebi olup, kuvvetlilerin yararına işlemektedir. Özet olarak, işçilerin son derece kötü şartlarından, öncelikle serbest rekabet sorumludur. El tezgâhları, fabrikalaşmayla yok olmuştur. El tezgâhlarında çalışan zanaatkarlar, önceleri kendi kendilerinin patronu iken, şimdi gündelikçi işçi durumuna düşmüşlerdir. Tarım sahasında da aynı gelişmeler meydana gelmiştir. Fakir çiftçiler, eski aletlerle çalışırken, yeni tarım araçları alabilmek için tefecilerin eline düşmüşlerdir. İşte bütün bunların sebebi serbest rekabettir. Aslında, tarihin her devrinde zaten özgür olmayan işçileri, bu yeni ortamda da kanunlar koruyamamaktadır. Zira, özgürlük kanun maddeleri arasında bulunmamakta, kuvvetlinin elinde bulunmaktadır. Serbest rekabetin yıkımından, toplumları korumak için, BLANC'ın çözümü; sosyal atölyeler yani üretim kooperatifleri meydana getirilmesidir. “Devletten de yardım alacak olan, bu kooperatifler, işçilerin emek ve haklarını teminat altına alacak ve geleceğin iktisadî sisteminin özünü oluşturacaklardır” (Güven,1997.s.18-32).

“BLANC’ın ileri sürdüğü sosyal atölyeler, FOURIER’in düşündüğü falanjlardan farklı olarak, iktisadî hayatın her yönünü içermemektedir. Bu sosyal atölyeler, bir tür üretim kooperatifidir. BLANC’a göre, tüm temel üretim kollarının her birinde, birer sosyal atölye kurulmalı ve devlet, kuruluş için gereken ilk sermayeyi temin etmelidir. Sosyal atölyeleri kuranlar, becerilerine göre üretime katılmalı ve eşit pay almalıdırlar¹⁴⁴. Louis BLANC’ın, sosyal atölyelere kuruluş sermayesinin devlet tarafından verilmesi fikri, Robert OWEN ve Charles FOURIER’e göre, daha gerçekçi olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. BLANC, devletin, kuruluştaki ilk sermayeyi temin etmesi sebebiyle, sosyal atölyeleri denetlemesi gerektiğini savunmuştur. BLANC, sosyal atölyeler kavramı ile devlet sosyalizmi ve kooperatifçi sosyalizmi bağdaştırmıştır. Sosyal atölyelerde, iktisadî motif bireysel çıkar yerine, iş yapma onuru olacaktır” (Zarakolu,1981,s.71).

“Üretim Kooperatiflerinin gelişmesinde, Louis Blanc’ın, en önemli fonksiyonu, tarihte ilk defa devletin, kooperatiflere kredi yardımı yapmasının, Fransa’da gerçekleştirilmiş olmasıdır” (Erçin,2005,s.31). Kooperatifçilik uygulamasında dünyaya örnek çalışmaları olmuştur.

1.5.2.4. Nimes Okulu

“Nimes Okulu, Fransa’da, 19.yy.’ın sonlarına doğru tüketim kooperatifçiliğine yönelen bir düşünce akımıdır. Bu hareket August FABRE ve Edouard de BOYVE tarafından, Güney Fransa’da Nimes şehrinde başlatıldığı için Nimes Okulu ismini almıştır. 1885’de başlayan bu akıma, daha sonra Charles GİDE katılmıştır. Charles GİDE, Nimes Okulu’na daha da güç katmış ve ismi geçen şahısların ömürleri süresince Nimes Okulu’nun varlığı devam etmiştir. Nimes Okulu, Rochdale Öncüleri ve Hıristiyan Sosyalistler gibi ihtilaleci eğilimlerden ve politik düşüncelerden uzak kalmıştır” (Hazar,1994,s.197). Charles GİDE ve arkadaşlarına göre, tüketim kooperatifleri, işçi sınıfının durumunun iyileştirilmesinin temelinde bulunmaktadır. Netice itibariyle Nimes Okulunun kayda değer başarıları olmuştur.

“GIDE'e göre, her şeyden önce sömürülen tüketicilerdir. Toplumlardaki mutsuzluğun sebebi, zenginlerin sayısının fazla olması değil; yoksulların çok sayıda olmasıdır. Zenginliğe karşı değil, sefaletle karşı mücadele edilmesi gerekir” (Wollet,çev.Özmen Şakir,1984,s.63).

Uygulama alanında gayretler gösteren Gide, uygulama alanında zihni alanda olduğu gibi başarılı olamamıştır. Fakat kooperatif ilkeleri, dünyada kooperatifçilik akımına ışık tutmuştur.

1.5.3. Almanya

“Modern kooperatif hareketinin, kredi kooperatifi alanının liderliği yapan Almanya'dır. 19. Y.y.'in ortasında, Hermann Schulze-Delitzsch ve Frederich Wilhelm Raiffeisen önderliğinde, esnafa ve köylüye kredi sağlamak amacı ile kredi kooperatifleri kurulmuştur” (Erçin,2005,s.33).

“Tüketim kooperatiflerinin İngiltere'de, üretim kooperatiflerinin Fransa'da gelişmesine rağmen, esnaf ve tarım kredi kooperatifleri de bütün Dünya kooperatifçilik hareketini etkiler biçimde Almanya'da geliştirilmiştir. Alman kooperatifçiliği teoride önceleri İngiliz ve Fransız kooperatifçilik anlayışını hedef almış, fakat uygulama alanında hem güçlü uygulama modelleri ortaya koymuş, hem de özellikle esnaf ve tarım kredi kooperatifçiliği sahasında Almanya'da başlayan iki ayrı kooperatifçilik ekolünün gelişmesini sağlamıştır” (Turan,1979,s.118).

“Teoride Heinrich Ludwig Lambert Gali (1791-1863), Dr. W.A. Schmidt, G.S. Liedthe, Viktor Aime Huber (1800-1869) gibi tanınmış kooperatifçiler, kooperatif anlayışının İngiltere ve Fransa'dan Almanya'ya getirilmesinde çok etkin bir rol oynamışlardır. Bu iki ülkede yapılan uygulamaların ve daha önce bu konuda yapılan neşriyatın bazı aydınlar tarafından alınarak kamuoyuna duyurulması, gelişen ve gün geçtikçe sanayileşen alman toplumuna sendikacılıkla

beraber kooperatifçiliğin de bir kendine yardım (selbsthilfe) aracı olduğunu kabul ettirmeye başlamıştır” (Turan,1979,s.118).

Turan’a göre Alman kooperatifçilik öncülerinin burjuva sınıfı ve köylü sınıflar arasında bölünmüş Alman sınıfları, İngiltere ve Fransa’daki kooperatifçiliği örnek almış ve Almanya’nın her tarafında kooperatifçilikte gelişme görülmüştür. Kısaca Alman kooperatifi birazda sanayileşme akımı İngiliz ve Fransız kooperatifçiliğinden sonra faaliyetini varlığını göstermiştir.

1.5.3.1. Hermann SCHULZE-DELITZSCH

“SCHULZE-DELITZSCH, İngiliz ve Fransız kooperatif deneyimlerini, ilkelerini inceleyip ve diğer yandan kendi tecrübelerine dayanarak, bazı ilkeler çıkarmıştır. Bunları kendi kurduğu kooperatiflerde uygulamış, olumlu sonuçlar almıştır. SCHULZE-DELITZSCH’ın geliştirdiği ilkeler şunlardır”(Turan,1979,s.124-125).

Bölge sınırlaması olmamalıdır. Kooperatife ortak alınacaklar belirli ve dar bir yer halkıyla sınırlanmamalıdır. Bir bölgede kurulan kooperatife, eğer ortaklık şartlarını taşıyorlarsa, diğer bölgede yaşayanlarda alınmalıdırlar.

Kooperatifler, esnaf ve zanaatkarların, kendi meslek grupları içinde kurulmalıdır. Yani, ayakkabıcılar, marangozlar, terziler ayrı ayrı kooperatiflerde toplanmalıdır.

Kooperatiflerde, dayanışma ve müşterek sorumluluk esası uygulanmalıdır. Kredi işlemlerinde, kooperatif ortakları birbirlerine zincirleme kefil olmalıdır.

Kooperatif ortakları sermayeye katılmalıdırlar. Ortaklar, birer payı taahhüt ederler. Ancak bu payların bedellerinin, hepsi peşin alınmayıp, taksitler halinde tahsil edilmelidir. Ortakların yatıracakları, ortaklık payları yeterli sermayeyi sağlamayacağı için ortaklığa giriş parası olarak ayrıca bir para istenmeli, işletme fazlasından yedek akçe ayrılmalı, ortaklara açılan kredilerden faiz ve dışarıdan da kredi alınmalıdır.

Bir ortağa bir oy kuralı uygulanmalıdır. Ortaklardan her birinin tek bir ortaklık payı ve bir oy hakkı olmalıdır.

Risturn esası uygulanmalıdır. Kooperatif, faizle dışarıdan kredi alıp, ortaklarına bunu faizle dağıtacaktır. Bu işlemler sonucu, oluşacak olan olumlu fiyat farkının bir bölümü, ortaklarına, kooperatiften kredi almaları oranında risturn olarak dağıtılacaktır.

Önce kooperatif ortaklarının gereksinimleri karşılanmalıdır. İlk olarak ortaklara kredi verilmeli, daha sonra kaynaklar elverdiği ölçüde, ortak olmayanlara kredi verilmelidir.

Kooperatifler, meslekten memur olanlarca yönetilmelidir. Müdürlük, muhasebecilik gibi hizmetler sadece bu işlerde uzman kişilerce yapılmalıdır. Bu gibi idarî işler, ortaklara bırakılmamalıdır.

Kooperatiflerde, yüksek faiz ve kısa vade esası uygulanmalıdır. Çünkü, şehirlerde yaşayan esnaf kısa vadeli krediye gereksinim duymaktadır. Acele ihtiyaç duyulması durumunda, kooperatiften kredi yardımı görülmeli ve gereksinim karşılandıktan sonra, kredi alan, ürettiği mamulünü paraya çevirip, borcunu ödeyeceği için kredilerde vadeler kısa ve faizler yüksek olmalıdır.

Ortakların sayısı sınırlandırılmamalıdır. İsteyen ve koşulları yerine getiren herkesin kooperatife ortak alınmasında bir sakınca yoktur.

“SCHULZE-DELITZSCH, ilk olarak 1849 yılında, ayakkabıcı ve marangozlar için bir hammadde alım kooperatifi, bir yıl sonra da esnaf kredi kooperatifi kurdu. Yine bir esnaf kredi bankasını ve bir de tüketim kooperatifini, Eilenburg'da bazı işadamlarıyla birlikte kurdu. Almanya'da kısa sürede SCHULZE-DELITZSCH'in kurduğu türde kredi kurumları artmıştır”
(Mülayim,2006,s.38).

SCHULZE-DELITZSCH küçük esnafın çıkarlarını gözetmiştir. İlk olarak marangozlar kooperatifini kurdu. Ardından esnaf kredi kooperatifini ve geliştirdiği yapı kooperatifi denemesiyle bu alanda büyük hizmetler verdi. Yukarıdaki maddelerden

anlaşılacağı gibi Alman hukukunun kurucularından biridir. Türk kooperatifinin böyle bir teşkilatlanmayı örnek almasını temenni ediyoruz.

1.5.3.2. Frederich Wilhelm Raiffeisen

“Schulze-Delitzsch kooperatiflerinde olduğu gibi Raiffeisen kooperatiflerinde de uygulanan kendine özgü ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler şunlardır” (Turan,1979,s.126-128).

- Kooperatif ortaklarının sınırsız sorumluluğu olmalıdır. Ortaklara kooperatif tarafından verilen kredilerde olduğu gibi, dışarıdan kooperatife alınan kredilerde de zincirleme sorumluluk vardır.

- Raiffeisen kooperatiflerinde, dar bölgede ve sınırlı sayıda ortak ile organize olma esası uygulanmaktadır. Çünkü kooperatiflerde sınırsız sorumluluk söz konusu olduğundan, ortakların birbirini tanıyan ve güvenen kişiler olması gereklidir. Bu sebeple, her bir kooperatif ancak bir köyde yaşayan kişileri içine almalıdır.

- Denetim Koşulu: Alınan kredilerin, üretim çalışmalarına harcanması gerektiğinden, kredilerin kullanıldıkları yerler kontrol edilmelidir.

- Kooperatiflerin çalışma konusu: Borç verme ve alım-satım işleri ile sınırlandırılmalıdır.

- Giriş parası: Ortaklar sermaye payı yatırma taahhüdünde bulunmazlar ve böyle bir pay yatırmazlar. Fakat giriş parası ismi ile taksitler halinde bir ödeme yaparlar. Bununla beraber, 1889 tarihli Kooperatifler Kanunu'ndan sonra, Raiffeisen kooperatiflerinde de, diğer kooperatiflerde olduğu gibi sermaye payı alınmaya başlanmıştır.

- Raiffeisen kooperatiflerinde, önceleri olumlu fiyat farkının ortaklara dağıtılmayıp, tamamen yedek akçeye ayrılmasını isteyen RAİFFEİSEN, daha sonra ortakların ödedikleri oranı aşmamak koşulu ile risturn dağıtılmasını kabul etmiştir.

- Raiffeisen kooperatiflerinden sadece ortaklarının yararlandırılması ilkesi: Bu kooperatifler yalnızca kendi ortaklarına yardım ederler. Ortak dışı işlem yapılamaz. Bir kişi aynı zamanda birden fazla Raiffeisen kooperatifine ortak olamaz.

- Eşitlik uygulaması: Kooperatiflerde yönetim demokratik esaslara göre yapılır. Tüm ortaklar eşittir. Her ortağın tek bir oy hakkı vardır.

- Verilecek olan kredilerde, düşük faiz, uzun vade uygulanması esası: Raiffeisen kooperatiflerinin kredi verdiği, tarım sektörünün yapısı gereği, krediler uzun vadeli olmak zorundadır. Bu sebeple kooperatifin, ortağa verdiği kredinin süresi en az bir yıl olup, gereken durumlarda vadeler on yıla kadar uzatılabilir.

- **“Raiffeisen kooperatiflerinde, yönetimin parasız yapılması kuralı: Kooperatifin, toplum yararına bir dayanışma faaliyeti olması sebebiyle, burada yönetimde görev alanlar, bu işleri parasız yapmalıdırlar”** (Erçin,2005,s.35).

Raiffeisen ilkelerinden anladığımıza göre, kooperatifi sınırsız sorumluluk esasından dolayı ortaklarından birbirini iyi tanınması, kredi süresinin uzun ve faizinin az olması gerekir.

1.6. İdeolojik Açıdan Kooperatifçilik

“Kooperatifçiliğin şimdi zengin bir düşünce hazinesine dayanması, Dünyanın hemen hemen her ülkesinde her sosyal sektörde geniş bir uygulama alanına kavuşması, Milletlerarası Kooperatif Birliği isimli teşkilatın etrafında temel ilkeleri ile belirlenmesi, yinede bu kavramın zorlanarak bazı ülkelerde ideolojik ve siyasi amaçlara alet edilmesini önleyememiştir. Bugün kooperatifçilik artık şu veya bu sistemin malı değil, Batı demokrasini benimsemiş her ülkede, her topluma uygulanabilecek, her sosyal sektörde yerini bulan mükemmel bir araç haline gelmiştir” (Turan,1979,s.133).

“Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde İdeolojik açıdan ele alınan kooperatifçilik anlayışının temelleri üzerinde yapılan bazı uygulamalar genellikle

benimsenmiş kooperatif ilkelerinin çerçevesi dışına çıkan bazı uygulamalara sebebiyet vermiştir. Bu farklı uygulamaların sonucu, şekilde kooperatifleri andıran fakat muhtevada kooperatifçilik ilkelerinden ayrılan alışılmamış modeller ortaya çıkarmıştır” (Turan,1979,s.133).

Yazar burada sosyalizmle karışık şekilde ele alınmış olan kooperatifçiliğin birbirleriyle karıştırılmasını ve sonraki dönemlerde bağımsız bir yöntem veya araç olarak ortaya çıktığını anlatmıştır.

“Rusya’da 1917 Ekim İhtilaliyle birlikte sosyalist düzenin uygulanmaya başlaması sonucu, toprak mülkiyet ve işletme düzeninde de, zaman zaman değişikliklerle, sosyalizmin tarıma uygulanmasına çalışıldı. Bu hareket sonucu Sovhoz ve Kolhoz gibi ve iki büyük tarımsal işletme tipi ortaya çıktı. Sovyet sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde ideolojik açıdan ve İsrail’de siyasi açıdan ele alınan kooperatifçilik anlayışının temelleri üzerinde yapılan bazı uygulamalar genellikle benimsenmemiş kooperatif ilkelerinin çerçevesi dışına çıkan bazı uygulamalara sebebiyet vermiştir. Bu farklı uygulamaların sonucu, kooperatifleri andıran fakat kooperatifçilik ilkelerinden ayrılan alışılmamış modeller ortaya çıkarmıştır” (Dinler,2000,s.172).

1.6.1. Sovyetler Birliğinde Kolhozlar ve Sovhozlar

“Rusça «Kolektif veya kooperatif ekonomi» anlamını taşıyan kolhoz Sovyetler tarafından, tarım hayatını organize eden kooperatif kuruluşlar şeklinde değerlendirilmektedir. Sovyet tarım sisteminde bugün iki ayrı sistem yan yana yaşatılmaktadır. Bunlardan birisi Devlet çiftliklerinden oluşan Sovhozlar, diğeri ise Kolhoz (veya kooperatif) mülkiyeti temsil etmektedir. Sovyet tarım kesiminde sovhozların toprakları doğrudan doğruya devlet mülkiyetinde kabul edilmekle beraber, kolhoz topraklarının 99 yıllık bir vade için kolhozlara kiralandığı sembolik olarak kabul edilmektedir. Bütün Sovyetler Birliğinde farklı genişlikteki topraklar üzerinde kurulan Kolhozlarda, Sovyet köylüsü tarım işçisi olarak çalışma mecburiyeti ile karşı karşıya bırakılmıştır. Kolhoz idaresi veya

kooperatifin temin ettiği toprak, üretim araçları ve hayvanlar tarım işçisi durumuna düşürülen köylüler vasıtasıyla üretim hayatında değerlendirilmek istenmiştir” (Turan,1979,s.135-137).

Kısaca anlatmamız gerekirse, Kolhoz Rusça da çiftlik anlamına gelen bir kelimedir, büyük ekim devrim'i sonrasında toprak sahiplerinin mallarına el konulması suretiyle oluşturulmuşlardır. Rusya'da komünist rejim sırasında kurulan kooperatiflerdir. Eski Sovyetler birliğinde üretimin, mülkiyetin ve tüketimin kolektif olduğu bir kooperatif biçimidir. Kolhoz üyelerinin kendilerine yeterli bir ev, bir bahçe, birkaç hayvan vb. özel mülkiyeti olabilirdi.

Sovhoz, SSCB'de devlet mülkiyetindeki tarım işletmeleri. Sovhozlar 1917 Ekim Sovyet Devrimin'den sonra, Kooperatif mülkiyetini gerçekleştiren kolhozların yanında devlet çiftlikleri olarak kuruldu. Sovhozlar, Tarım sanayisini gerçekleştiren tarım fabrikaları niteliğindedir. Doğrudan tarımsal üretimin yanı sıra kolhozlara örnek olma işlevi de vardı. Traktör ve makina bakımından tam donanımlı, çok sayıda teknisyen, mühendis, tarım ve hayvancılık uzmanının çalıştığı çiftliklerdi. Yöneticileri devletçe atanır ve çiftliğin bağlı olduğu bakanlığa karşı sorumluydu. Sovhoz çalışanları, sürekli işçilerdi. Tarımsal üretimin elde edildiği sovhozlar, 5 yıllık planlara bağlı olarak işletilirdi. Ortalama bir sovhoz 16.300 hektardır; bunun 5.300 hektarı ekilir. Bir sovhozda yaklaşık 62.000 hayvan, 57 traktör, 18 hasat makinesi, 25 kamyon vardır. Toprağın mülkiyeti devlete ait olmakla beraber, 99 yıllığına sembolik bir rakamla köylüye kiraya verilir. Bunun dışında devlet çiftliklerinden oluşan ve toprağın tamamı doğrudan devlet eliyle işletilen Sovhozlar vardır (tr.wikipedia.org/wiki/Sovhoz, tr.wikipedia.org/wiki/Kolhoz Erişim Tarihi:15.05.2013).

Sovhoz; Sovyetlerde devlet eliyle yönetilen tarım işletmesi. Eski Sovyetler Birliği'nde devlet mülkiyetindeki tarım işletmesidir.

Sovhozlar, devlet mülkiyetindeki yapılar olup, işgücünün büyük bir çoğunluğunu düşük ücretli işçilere dayanmaktadır. Yönetim kademesi devletçe atanan bu işçiler, işten başka bir yerde çalışması yasal olarak kısıtlanmazdı, fakat işi bırakması durumunda kişi sıkıntılı bir duruma giriyordu.

1.6.2. İsrail

“İsrail, sosyalist sistemi benimsememiş olmasına karşın, büyük ölçüde sosyalist ilkelere dayalı tarımsal kooperatif işletme örneğini başarıyla uygulayan tek ülkedir” (Dinler,2000,s.178).

1.6.2.1. Kibbutz

Yahudi Milli Fon'undan sembolik ve uzun bir vade için kiralanan toprak üzerinde çalışanlar kollektif anlayışa göre üretmekte ve yine aynı anlayışa göre tüketmektedirler. Kibbutz üyeleri tarafından kurulan bir kooperatif ve periyodik olarak seçilen bir kooperatif yönetim kurulu Kibbutzun bütün faaliyetlerini yürütmektedir. Üretim faaliyetleri dışında sosyal, eğitim, kültürel idari ve diğer hizmetler Kibbutz yönetimi tarafından yürütülüp finanse edilmekte, masraflar yıl sonunda elde edilen Kibbutz gelirinden düşülmektedir.

“Topluluğun geliri, üretim masrafları, borçlar, amortisman masrafları ve yedek akçe çıktıktan sonra, artan kısım Kibbutz'un hesabına yatırılmakta olup, tüketim ihtiyaçları kollektif ve sınırlandırılmış zaruri ihtiyaçlar formülüne göre çözümlenmektedir. Bunun dışında her yıl her üye Kibbutz idaresinden yılda 150 İsrail lirası tutarında bir cep harçlığı alma hakkına sahiptir”(Turan,1979,s.140-141). İsrailde Kibbutzlara son zamanlarda kibutz sayısı azalmaya başlamıştır.

1.6.2.2. Moşav Sitifu (Aile Kibbutzu)

Kollektif bir çiftlikten başka bir şey olmayan Moşav Sitifularda toprak ve üretim araçları kooperatifin elinde bulunmaktadır. Kollektif bir anlayışa göre her akşam işbölümü yapılmakta; genel yatakhane ve yemekhane yerine aileler evlerde yatmakta kendi mutfaklarında yemek içmektedirler. Kreş yerine herkes çocuğuna kendi evinde bakmaktadır. Masraflar çıktıktan sonra gelirden ailelerin fert sayısına göre her aileye bir bütçe hazırlanmakta, evler kooperatife ait olmakla beraber ev eşyaları ailenin mülkiyetin de bulunmaktadır. Genel hizmetleri, eğitim, kültür, eğlence faaliyetlerini finanse eden kooperatif aile büyüdükçe bütçeyi büyütmekte, küçüldükçe bütçeyi küçültmektedir. Kadınlar evlerinin işi bittikten sonra artan zaman dahilinde üretim

faaliyetlerine katılmaktadırlar. Moşav Sitifular, Kibbutzlardaki, katı ve baskıcı hayatın bıkkınlığından ortaya çıkmıştır. kolektif hayatla aile hayatını bir arada yürütmenin yollarını açmak istemişlerdir.

1.6.2.3 Moşav Ovdim

“1921 yılında Nahalal'da kurulan ilk Moşav Ovdim İsrail'in bugünkü tarım hayatında aile işletmelerinden kurulu köy hayatını temsil etmektedir. Nevarki aynı Moşav Ovdime dahil bütün tarımsal aile işletmeleri üretim ve tüketim faaliyetlerinde aynı kooperatifin hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Kooperatif aracılığı ile modem tekniğin imkânlarından aile işletmesinin ihtiyaç duyduğu her alanda yararlanan Moşav Ovdim üyeleri, bu hususlar dışında klasik anlamda aile işletmelerini andırmaktadırlar” (Turan1979,s.142-143).

“Moşav’ların ortaya çıkması, Kibbutz’lara karşı çıkan Yahudi Ulusal Fonu tarafından, Kibbutz’lara alternatif olarak öne sürülmüştür. Her aile bir ev ve geçimi için yeterli topraklara sahiptir. Aile hayatında ve üretim faaliyetlerinde serbesti tanınmıştır. Bir çiftçi kendi işletmelerinin işlerini aksatmadan, tarım dışı faaliyetlerde bulunabilmektedir. Ancak, bunun için, köy meclisinin iznini almak zorundadır. Kollektif çalışma ile ferdiyetçiliğin bir arada yürütüldüğü Moşav Ovdim’ler, Kibbutz’lardan daha başarılı olmuştur. İsrail nüfusunun % 20’si bu tip köylerde oturmaktadır. Her köyde 60 ila 100 arasında aile barınmaktadır” (Dinler,2000,s.178).

Siyasi, kültürel ve eğitim birliğini sağlamak tarım hayatını iktisaden canlı tutmak, toplulukları kooperatiflerin aracılığı ile geliştirmek ve aynı zamanda bu toplulukları günü geldiğinde askeri amaçlarla kullanmak isteyen İsrail’de ele aldığımız bu üç model inşa edilirken çok yönlü hedeflerden hareket edildiğinden, ister istemez bu modellerin yapısında günümüz kooperatifçilik doğrultusunda bazı sapmalar meydana gelmiştir. Fakat iktisaden ve kültürel yönden geçmişten hiçbir miras almamış tarımsal toplulukların canlandırılmasında bu gibi denemelerden yararlanmak, taassuba

saplanmadan en yararlı modeli araştırmak mükemmel bir gerçekçiliktir. İsrail tarım kesimi bu gerçekçiliğinin karşılığını sosyal refahın geliştirilmesi ile sağlamıştır.

1.7. Kooperatif Birlikleri, Kooperatifler Merkez Birlikleri, Türkiye Millî Kooperatifler Birliği ve Danışma Kurulu

Görev ve sorumluluk

Madde 70- Kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmek için iktisadi faaliyette bulunmak, faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemek, dış memleketlerle olan münasebetlerini düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve eğitim yapmak, kooperatifçilik konularında tavsiyelerde bulunmak gibi hizmetlerin yerine getirilmesi için, kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği kurulur.

“Kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği Yönetim Kurulu üyeleriyle memurları haklarında 62 nci madde hükmü uygulanır” (Mülayim,2006,s.144).

Yükümlülük:

Madde 71 - Birliklere katılan kooperatifin ortaklarına, birliğe girmekle kanun veya kendi kooperatiflerin ana sözleşmesindeki yükümlülüklerden fazlası yüklenemez. (<http://www.tmkb.org.tr/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi-Anasozlesmesi/9> Erişim Tarihi:15.04.2013).

1.7.1. Kooperatif Birlikleri

Madde 72 - Konulan aynı veya birbirleriyle ilgili nitelikte olan 7 veya daha çok kooperatif tarafından birlikler kurulabileceği ana sözleşmelerinde tespit edilebilir.

1.7.1.1. Genel kurul:

Madde 73 - Kooperatif birliklerinin en yetkili organı ana sözleşmede aksine hüküm bulunmadığı takdirde kooperatif temsilcilerinden teşekkül eden genel kuruldur.

Yönetim kurulu üyelerinin temsilci seçmesi mümkündür.

Genel Kurul'a en az üç ay önce ortak olmaları koşulu ile ortaklar temsilci gönderirler. Temsilciler, ortakların kendi Genel Kurullarınca seçilir. Genel Kurul toplantısına özürleri nedeni ile katılamayan temsilcilerin yerine Yönetim Kurullarından aldıkları karar çerçevesinde yedek temsilciler katılır. Bu ana sözleşmenin 21.maddesinin 3.fıkrasına göre temsilcilik sıfatını yitirdikleri için yönetim kurulu üyelikleri sona erenler, bu tarihten sonra yapılacak ilk genel kurul toplantısına katılabilirler (<http://www.tmkb.org.tr/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi-Anasozlesmesi/9> Erişim Tarihi:15.04.2013).

1.7.1.2. Yönetim Kurulu:

Madde 74 - Birlik yönetim kurulu, birlik genel kuruluna dahil temsilciler arasından seçilir.

Yönetim kuruluna seçilecek üyelerin aynı kooperatifin temsilcilerinden olmaması şarttır.

Yönetim Kurulunun başlıca görev ve yetkileri

Kanunlara ve Ana sözleşmeye göre Yönetim Kurulunun kararına bağlı bulunan konular hakkında karar vermek,

Defterlerin, hesap ve kayıtların doğru olarak tutulmasını sağlamak, en az üç ayda bir mizanları görüşerek karara bağlamak,

Bu ana sözleşmenin 2 nci maddesindeki amaç ve çalışma konularının gerçekleşmesini sağlamak,

Genel kurul tarafından alınan kararları yerine getirmek,

Ortaklardan alınacak hizmet karşılıklarının esaslarını ve miktarlarını belirlemek,

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin amacını gerçekleştirmek üzere gereken kadroları oluşturmak, personel atamak, ücretlerini saptamak,

Uzmanlık kurullarından, gelen rapor sonuçlarını ve önerileri değerlendirmek ve gerekenleri yapmak, yaptırmak,

Yönetmelikler hazırlamak ve uygulamak,

Genel Kurula sunulacak önerileri, raporları, bilançoyu, yıllık gelir-gider farkı hesabını ve bütçeyi hazırlamak,

Olağan ve Olağanüstü Genel kurulların gündemlerini saptamak ve toplantıya çağırılmaktır (<http://www.tmkb.org.tr/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi-Anasozlesmesi/9> Erişim Tarihi:15.04.2013).

Maddeleri kısaca anlatırsak, yönetim kurulu kooperatif işletmesi bakımından gerçek iş sahibi konumundadır. Genel kuruldan yetkiler alır ve kooperatifin amacına uygun, her türlü işleri değerlendirip uygulamaya yetkili bir yürütme organıdır.

1.7.1.3. Denetim ve Eğitim:

Madde 75:Kooperatif merkez birlikleri kendisine bağlı birlik ve kooperatifleri denetler ve bunların eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılar. Merkez birliği kuruluşu tamamlanmadığı hallerde, birlikler kendisine bağlı kooperatifleri denetler. Üst kuruluşlarca yapılan denetim sonuçları ilgili bakanlığa bildirilir.

Kooperatif ve üst kuruluşları, üst kuruluşunun tespit edeceği esaslara göre, kendilerine yönelik denetim ve eğitim hizmetlerine ait giderlere iştirak ederler (1163 sayılı kooperatifler kanunu 1969 Madde 75).

Denetim kurumu yönetim kurulundan bağımsız olarak kooperatifin muhasebesini ve hesaplarını sürekli denetleme yetkisi vardır. Denetleme kurulu görevini genel kurul adına yapar.

1.7.2. Kooperatifler Merkez Birlikleri:

Madde 76: Kooperatif birlikleri kendi aralarında kooperatif şeklinde merkez birlikleri kurabilirler. Merkez birliklerinin genel kurulları bu birliğe dahil kooperatifler birliklerinin genel kurulları tarafından seçilecek temsilcilerden kurulur. Kooperatifler birliklerinin yönetim kurulları üyeleri merkez birlikleri genel kurullarına üye seçilebilirler. Aynı çalışma konularına sahip kooperatif birlikleri birden fazla kooperatif merkez birliği kuramazlar (1163, Sayılı, Kooperatifler Kanunu,1969, Madde 76).

1.7.3. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği:

Madde 77 - Birlikler veya merkez birlikleri kooperatif şeklinde Türkiye Millî Kooperatifler Birliğini kurabilirler.

Katılma şartları, Türkiye Millî Kooperatifler Birliği Ana sözleşmesinde belirtilir.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Genel Kurulu bu Birliğe dahil birlikler ve merkez birlikleri genel kurullarınca seçilecek temsilciler den kurulur. Bu kurulun kooperatif, birlik ve merkez birlikleri yönetim kurullarından teşkil olunacağı ana sözleşme ile hüküm altına alınabilir.

1.7.4. Temsilcilerin Belirtilmesi:

Madde 78 - Birlikler, merkez birlikleri ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği Ana sözleşmelerinde bunların genel kurullarını teşkil edecek kooperatifler, birlikler ve merkez birlikleri temsilcilerinin adedi, ortak sayısına göre 5 kişiyi geçmemek üzere belirtilir.

Madde 79 - Birlikler, Millî Kooperatifler Birlikleri (Kooperatifler Merkez Birlikleri) ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği Ana sözleşmelerini bu kanun hükümlerine göre hazırlarlar.

1.7.5. Danışma Kurulu:

Madde 80 - Türkiye Millî Genel Kooperatifler Birliği Genel Yönetim Kurulu ile Devlet Planlama Teşkilâtı, Ticaret, Tarım, Maliye, Köy işleri, İmar ve İskân, Millî Eğitim ve Sanayi Bakanlıkları, kooperatifleri finanse eden bankalar ve Türk Kooperatifçilik Kurşunumun birer mümessilinin iştirakiyle «Türkiye Kooperatifleri Danışma Kurulu» kurulur(1984 yılında kabul edilen 3046 sayılı yasa ile Bakanlıkları unvanları değiştirilmiştir. Buradaki Türkiye Milli Genel Kooperatifler Birliği "Türkiye Milli Kooperatifler Birliği" olarak anlaşılmalıdır).

Bu kurulun görev ve yetkileri çalışma şekil ve şartları Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir tüzükle tespit olunur (Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulu Tüzüğü 31 Mart 1995 günlü 22244 sayılı Resmi Gazete).

1.8. Kooperatiflerde Üst Örgütlenme Niteliği

“Kooperatiflerde üst örgütlenme, kooperatif işletmelerde bir bakıma ekonomik merkezleşmeyi sağlamaktadır. Ekonomik merkezleşme ilkesinden kapitalist işletmeler kolaylıkla yararlanabildikleri halde birim kooperatifler yararlanamamaktadırlar. Çünkü bir birim kooperatif, kooperatifin sosyal temeline zarar vermeden ekonomik merkezleşmeyi sağlayamamaktadır. Bir birim kooperatifin sosyal temeli fertlerdir. İşte kooperatiflerde örgütlenme, kooperatiflerin sosyal temelini bozmadan ekonomik amacına yanıt vermek suretiyle merkezleşme sorununu çözebilmektedir. Diğer bir deyimle, kooperatiflerde üst örgüt-ekonomik merkezleşme ilkesinin kooperatifçiliğe uygulanmasından başka bir şey değildir” (Mülayim,2006,s.160)

“Kooperatiflerde üst örgütlenmede, birim kooperatifler, işletme bütünlüklerini korumakta ve faaliyetlerini, bazı sınırlamalarla serbestçe yürütmektedirler. Birimin üstünde meydana gelen kooperatif birlikleri, onu kuran ve finanse eden birim kooperatifler tarafından yönetilmektedir. Aynı biçimde birlikler kooperatifler, merkez birlikleri ise birlikler tarafından oluşturulmakta

dilmektedirler. O halde, bütün kooperatif üst örgütlerinin yönetimi de esas itibariyle kooperatif hareketin temelinde bulunan fertlere dayanmaktadır” (Botteri,aktaran,Mülayim,2006,s.161).

Tullio Botteri’ye göre birim kooperatifler, işletme bütünlüklerini korumaktadır. Bazı kısıtlamalarla faaliyetlerini serbestçe yürütmekte ve kooperatif birlikleri, birimin üstünde meydana gelmiş ve birim kooperatifler tarafından yönetilmektedir. Kooperatif hareketin temelinde bulunan fertleri tarafından, bütün kooperatif üst örgütlerinin yönetimini yürütürler.

Kooperatiflerde üst örgütlenme bir ülkede kooperatiflerin birim kooperatiften ulusal birliğe kadar, aşağıdan yukarıya doğru piramit biçiminde, dikey olarak örgütlenmesini ifade etmektedir. Köylerde imece” dayanışmasında görüldüğü üzere Bireylerin, tek başlarına yapamayacakları veya birlikle yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve yatırım yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirerek aralarında örgütlenmelerinden birim kooperatifler; aynı amaçla, birim kooperatiflerin, güçlerini bir araya getirerek aralarında örgütlenmelerinden ise birim üstü kooperatifler (kooperatifler birliği, merkez birliği, ulusal birliği) oluşturmaktadır. **“Kooperatiflerde üst örgütlenmeye, kooperatif literatüründe “kooperatiflerde merkezi örgütlenme” veya “kooperatiflerde federatif örgütlenme” de denilmektedir. Bazı kooperatifçiler, birim kooperatiflere birinci derece kooperatif, kooperatif birliklerine ikinci derece kooperatif merkez birlikleri ve ulusal birliğe ise üçüncü derece kooperatif adını vermektedirler”** (Mülayim2006,s.162).

Kooperatifçiliğin temel sorunları yukarıda açıklanmıştır. Bu açıklamalar ışığında kooperatiflerimiz yerel kalkınmaya destek amaçlı tekrar gözden geçirip ekin bir üst örgütlenmeye yönlendirilebilirler. Doğru bir örgütlenme modeli oluşturulur ve sürdürülebilir bir kooperatifçilik faaliyeti yapılırsa kooperatifler yerel kalkınmanın lokomotifini olma özelliğini kazanırlar.

Kooperatifler Birliği: Aynı sektörde faaliyet gösteren birim kooperatifler, kendi aralarında ve kendilerinin üstünde ve bizzat kooperatiflerin gereksinimlerini karşılamak

için, kooperatif şeklinde birleşerek kooperatifler birliklerini oluşturmaktadırlar Demek ki kooperatifler birliği, bir kooperatifler kooperatifidir.

“Çalışma konuları birbirinin aynı veya benzer olan birim kooperatifler bizzat kendi gereksinimlerini karşılamak için 2-7 birim kooperatif aralarında birleşerek kooperatif birliklerini oluşturmaktadırlar” (Çıkmın ve Karacan,1991,s.277). Bu açıdan kooperatifler birliğine “kooperatifler kooperatifi” denilebilir. **“Bir bölgede kurulu bulan gül kooperatiflerinin aralarında birleşerek “Gülbirlik Kooperatifi” kurmaları buna örnek verilebilir. Kooperatifler birliğinin amacı mali, idari ve teknik temerkülden doğan yapıları itibariyle piyasaya dönük olarak bireysel çabalarıyla karşılayamadıkları ortak gereksinimleri gidermektedir. Bu gereksinimler, denetim, danışma, bilgi toplama eğitim ve yönetimidir”**(Kıvanç,1982,s.167).

Daha açık bir ifade ile, bir bölgedeki pamuk tarım satış kooperatifi aralarında birleşerek bir pamuk tarım satış kooperatifleri birliği oluşturabilmektedir. Bu kooperatifler birliğinin amacı, mali, idarî ve teknik temerkülden (bütünleşmeden) doğan bütün yararları üyeleri kooperatiflere sağlamaktır. Bu örgütlenmede kooperatifler birliğini oluşturan birim kooperatifler, kendi tüzel kişilik ve özerkliklerini korumaktadırlar.

Kooperatifler Merkez Birliği: Bir üst yapı kuruluşu niteliğine haiz Kooperatifler merkez birliğine, kooperatifler federasyonu da denilmektedir.

Türkiye'de muhtelif tarım kredi kooperatifleri birlikleri birleşerek bir Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜRK-KOOP) kuruluşların Aynı biçimde, köy kalkınma kooperatifleri birlikleri birleşerek; bir Merkez Birliği (KÖY-KOOP) kurmuşlardır. Konut yapı kooperatifleri birlikleri de bir "Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği" (TÜRK-KENT) oluşturmuşlardır.

Benzer şekil Fransa'da da tarım kredi kooperatifleri önce tarım kredi kooperatifleri bölge birlikleri içinde toplanmışlar; bunlar da en üstte kredi kooperatifleri merkez birliği, Fransızca adıyla ulusal misyonu (La Federation Nationale du Credit Agricole) adına getirmişlerdir (J.Cuisenier, aktaran Mülayim,2006,s.163).

Yani Kooperatifler Merkez birlikleri belirli bir türdeki kooperatiflerin ülke düzeyindeki temsilcisi olarak faaliyette bulunmaktadır. Merkez Birliğinin de amacı, malî, idari ve bütünleşmeden doğan bütün yararları, üyeleri olan kooperatif birliklerine ve varsa kooperatiflere sağlamaktır.

Kooperatifler Ulusal Birliği: “Tarım veya tarım dışı kooperatifçilikle ilgili öyle hizmetler veya amaçlar vardır ki, bunları kooperatif merkez birlikleri de tam sağlayamamaktadırlar. Bu durumda, tarım veya tarım dışı kooperatifçiliği bütün olarak ilgilendiren konularda, tarım veya tarım dışı kooperatifler merkez birlikleri bir araya gelerek “tarım kooperatifleri ulusal birliği veya “tarım dışı kooperatifleri ulusal birliği” oluşturmuşlardır” (Mülayim,2006,s.163).

Dünyada ve özellikle batı Avrupa kooperatifçiliğinde sık rastlanan örgütlenme türüdür. Örneğin, İsveç tarım kooperatifleri konfederasyonu Ulusal Birliği birer kooperatifler milli birlikleridir.

Ülkemizde 1163 sayılı kooperatifler yasasına göre kurulmuş olan “ Türkiye Milli kooperatifler Birliği” Kooperatifler Ulusal Birliği örneğini oluşturmaktadır. Ulusal kooperatifler birliği, ülke kooperatifçiliğinin genel çıkarlarını geliştirmek için çalışan kuruluşlardır. Bütün kooperatiflerin sorunlarıyla ilgilenirler.

1.9. Türkiye’de Kooperatiflerde Üst Örgütlenme

Kooperatiflerde üst örgütlenme yabancı ülkelerde on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren başladığı halde ülkemizde esas olarak ancak 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Yasasının çıkması ile başlayabilmiştir. O zamana kadar sadece tarım satış kooperatifleri birlik düzeyinde örgütlenebilmişlerdir. Kanunlar, gelişmiş olan ülkelerin mevzuatları alınarak yürütülmektedir. Türkiye’de kooperatifçilik devletin müdahalesi ile geliştirilen bir harekettir. Kooperatifçiliğin gelişmesi için devlet desteklemeli ve gelişmesi için elini çekmesi gerekir. En önemlisi kooperatifçiliğin devlet politikası olarak görülmemesi gerekir. Çünkü hükümet değişikliğinden etkilenen kooperatifçilik kalkınma için önemli bir araçtır ve kooperatifçiliğin kendi politikasının

olması gereklidir. Bu durumun asıl nedeni, mevzuatın üst örgütlenmeye yer vermemesi idi. **“Nitekim 1935 tarihli Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, sadece birlik düzeyinde üst örgütlenmeye olanak tanıyor; 1969 yılına kadar kooperatifleri düzenleyen Türk Ticaret Kanunu ise, kooperatiflerin üst örgütlenmesine hiç yer vermiyordu. Tarko ve Köy-Koop Merkez Birlikleri 1980’den sonra fesh edilmişlerdir”** (Mülayim,1990,s.21)

“1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, bütün kooperatiflerin birlik ve merkez birliği düzeyinde üst örgütlenmelerine olanak sağladığı gibi, merkez birliklerinin de bir "Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini" oluşturmalarını öngörüyordu 1969 yılında Kooperatifler Yasasının çıkması ile ilk olarak 1969 yılında Tarım Satış Kooperatifleri Merkez Birliği (TARKO) kurulmuştur. Sonra, köy kalkınma kooperatifleri ülkenin muhtelif illerinde birlikler ve 1971 yılında Ankara'da Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliği (KÖY- KOOP)'ni kurmuşlardır.Daha sonra Pancar Kooperatifleri Birliği (PANKOBİRLİK) ve Çay Kooperatifleri Birlikleri kurulmuş bulunmaktadır” (Mülayim,1973,s.10-11).

“1972 yılında çıkan 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa göre tarım kredi kooperatifleri önce 16 bölge birliğini, daha sonra bunlar da 1977 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜRK-KOOP)ni kurmuşlardır” (Mülayim,1973,s.21).

Tarım dışı kooperatifçilik alanında ise 1163 sayılı Kooperatifler yasasına göre kurulmuş Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri Birlikleri ve Merkez Birliği ile 2 adet konut yapı kooperatifleri Merkez Birliği ve 1994 yılında kurulmuş bulunan bir Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği bulunmaktadır (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Master Tezi), Ankara (1991), s. 50.).

1997 yılında Ankara'da "Türkiye Ormancılık Kooperatif". Merkez Birliği" (OR-KOOP) kurulmuştur. Daha sonra, 1999 yılında, eskiden kapatılmış olan KÖY-KOOP Merkez Birliği tekrar kurulmuştur. 2001 yılında Ankara'da "Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜSKOOP-BİR)i; 2002 yılında merkezi Rize'de olmak

üzere bir "Çay Kooperatifleri Merkez Birliği", 2004 yılında Ankara'da Hayvancılık Kooperatifleri Merkez Birliği ve Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği kurulmuş bulunmaktadır.

“Daha sonra, 1999 yılında, eskiden kapatılmış olan KÖYKOOP Merkez Birliği tekrar kurulmuştur. 2001 yılında Ankara’da “Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜSKOPBİR)’i, 2002 yılında merkezi Rize’de olmak üzere bir “Çay Kooperatifleri Merkez Birliği ve Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği kurulmuş bulunmaktadır” (Mülayim,2006,s.188).

“1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda kurulması öngörülen Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ise ancak 1991 yılı sonunda kurulabilmiştir. 2005 yılında tarımsal kooperatiflerin üst örgütlenmesinde yeni ve beklenmedik ilginç bir gelişme olmuş ve ülkemizdeki mevcut tarımsal kooperatif merkez birliklerinin 7'si bir araya gelerek 9.8.2005 tarihinde kısaca TARIM-KOOP olarak anılan Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Milli Birliği"ni kurmuşlardır” (İnan,2006,s.350).

Kooperatiflerin faaliyetlerini düzenleyen üç ayrı kanun iki farklı bakanlık bulunmaktadır. Neden olunan bu karışıklıktan dolayı kooperatifler kuruluş amaçlarından sapmakta, yada düzenli çalışmamaktadırlar. Bu durum gerek kooperatiflerin gerek buldukları yöreye kalkınma açısından sağlayacakları katkıların önünde durmaktadır.

Oysa kazanç hedefine kilitlenmiş etkin faaliyetler bütünü kooperatiflerin sürdürülebilirliğin garantisi olacağı gibi yerel kalkınmanında temel dinamiğini oluşturacaktır. Buna en güzel örneği önceki bölümlerde açıklamış olduğumuz Edirne-Meriç-Karayusuflu Köyü örneğinde açıkça görmekteyiz.

Hatırlanacağı gibi 1974 yılında kurulan kooperatif 2007 yılına kadar sadece sulama amaçlı hizmet verdiği için pek varlık gösterememiştir.2007 yılından itibaren faaliyetlerini hayvancılık ve süt üretimi ile zenginleştirmeye karar verince 2012 yılına geldiğinde yurtiçi satışlar toplamı **1,762,806,40TL**,ye ulaştığı görülmektedir.

Burada sadece mali açıdan büyük cirolar elde etmiş olmak tek önem noktasını teşkil etmemektedir. Asıl önemli olan faaliyetlere katılan kooperatif üyelerinin sayısal çokluğudur.

Kooperatif üst çatısı olan Federasyonlarda yer alan her bir üye idari ve mali özerkliğe sahip olarak çalışmalarını yürütebilmektedirler. Ancak yapılanmada hiyerarşik işbirliği geçerliliğini korumaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL YÖNETİMLER VE KALKINMA

Yerel yönetim birliklerinin yerel birimlerin çeşitli nedenlerle (parasal, teknik, siyasi vs.) tek başlarına karşılayamadıkları hizmetleri ortaklaşa karşılamak amacıyla güçlerini birleştirmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle yerel yönetim birliklerinin ortaya çıkışında toplum kalkınması düşüncesinin de önemli bir yeri olduğu bilinmektedir (Kara,2005,s.120).

Yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen sosyal hizmetler ve yardımlar sosyal kalkınmanın önemli bir aracıdır.

“Yerel kalkınma yaklaşımı, önceleri sadece ekonomik kalkınma olarak algılanmış fakat zamanla kalkınma kavramında olduğu gibi yerel kalkınma kavramında da insan odaklılık ve sosyal politika yaklaşımı benimsenmiştir” (Kaya ve Şentürk,2007,s.6). Devletin işlevleriyle birlikte yerel kalkınmada önemli rolleri ortaya çıkan yerel yönetimlerin yerel sosyal politika konusuna giren görevleri olmuştur. Yerel yönetimlerin yerine getirdikleri işlevlerde farklı ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel koşulların olduğu bir gerçektir.

Yerel kalkınma; yerel dinamiklerin harekete geçirilerek, yerel halkın fizikî, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî alanda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimini sağlamaktır.

Daha geniş bir ifade ile yerel kalkınma; şehir, metropoliten alan ve alt ulusal bölge olarak tanımlanan yerel halkın bütün üyelerinin hayat kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydaları artıran sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kar peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasıdır (www.worldbank.org. Erişim Tarihi: 15.04.2013).

“Yerel kalkınmanın temel şartı, toplumun belirli bir dönemde tüketmediği birikimlerini yatırıma dönüştürme fırsatlarına bağlıdır. İktisat biliminde yer alan

yatırım kavramları, yatırım yapma amaçlarını ve yatırım türlerini yerel yöneticiler ve özellikle yerel yönetimlerin başında bulunan seçilmiş belediye başkanlarının iyi anlaması gerekmektedir. Yerel kalkınma konusunda, kalkınmanın motoru sağlam finans kaynağı olan birikimlerin akılcı (rasyonel) bir biçimde yönlendirilmesi, yerel ihtiyaçlarını gideren, yani hem fayda sağlayan, hem de istihdam artıran mal ve hizmet üretimine dönük yatırım projelerinin hayata geçirilmesi, yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesine önemli derecede yardım etmektedir” (Rodoplu,2006,s.4).

“Toplum kalkınması çalışmalarıyla hedeflenenler arasında kırsal alana hizmet götüren kamu kuruluşları arasında eşgüdüm sağlanması, yerel topluluğun sorunlarının bilincine vararak bu sorunların çözümünde devlet tarafından yapılan çalışmalara destek olmaları da vardır. Yerel yönetim birlikleri de yerel toplulukların sorunlarını tanıyıp çözümlenmede, demokratik alışkanlıkları kazandırmada kendi öz kaynaklarını birleştirerek, merkezi yönetim yardımlarının etkin ve verimli bir şekilde yerel hizmetlere kanalize edilmesine olanak sağlamaktadır. Kısaca iki kavram arasında amaç birliği vardır. Her iki uygulama da gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarına yönelik kalkınma çabalarında birer kalkınma aracı olma özelliğine sahiptir. Kırsal alanların hızlı ve dengeli şekilde kalkınmaları ve yerel halkın ortak sorunlarının çözümüne katılmaları açısından birbirlerini tamamlayan yöntemlerdir” (Gönül,1977,s.138).

Yukarıdaki görüşler yerel kalkınmanın etkin bir biçimde sağlanabilmesinin kooperatifleşme olabileceği temel vurgusunu dile getirmektedir. Bir mahalde refah bölgede yaşayanların düzenli bir gelir sistemine sahip olmaları ve üretime katılabilmeleriyle mümkündür.Şayet insanların yaşadıkları bölgede vergi gibi mali mükellefiyetlerden muaf tutularak çalışması,ayrıca elde ettiği ürünün en iyi eder ile değerlendirilmesi. Değerlendirilen ürünle ayrıca gelir (**risturn**) elde edebilmesi ancak kooperatifleşme ile mümkündür.

Yani kooperatifler, üyeleri adına hareketle vergiden muaf kar paylaşımına dayalı(üyelerine iki kere kazandırmaya) odaklanmış önemli bir kalkınma araçlarıdır.Bu

kurumlar devletin KOBİ'lere sunduğu diğer desteklerdende yararlandırılacak olurlar ise yerel kalkınmanın katalizörü olma özelliğini kuvvetlendirirler.

Kooperatifçilikten sağlanan fayda sadece köy adı verilen yerleşim yerlerine özgü hasıla'nın değerlendirilmesi değil, istihdam buna paralel sosyal güvence, yörenin marka değeri ve buna bağlı olarak, yöreye olan talep artışı ile tüm maddi varlıklarında değer artışı getirecektir.

2.1. Yerel Kalkınmanın Temel Özellikleri

Yerel kalkınma, insan odaklı olmalıdır. Salt iktisadî büyümeyi amaçlayan; büyümenin yerel halka nasıl yansıdığını ihmal eden yaklaşımlar yeterli değildir.

Yerel kalkınma, mümkün olduğu kadar eşitlikçi ve kapsayıcı olmalıdır. Belediyeler, kalkınmanın öncülüğünü üstlenirken; sonuçların toplumun değişik katmanlarını nasıl etkilediğini izlemelidir. Koruyucu sosyal politikalar ile ayrımcılığa veya haksızlığa yol açabilecek olumsuzlukları tespit edip, gerekli tedbirleri alabilmeli, gerektiğinde kalkınma sürecinden eşit pay alamayan sosyal kesimleri gözetici, kamusal sosyal yardım destekli ve dezavantajlı sosyal grupları koruyan, pozitif ayrımcılığı esas alan aktif sosyal politikalar uygulamalıdır.

“Kalkınma, çok boyutlu (ekonomik, sosyal, siyasî, kültürel) bir süreçtir ve bu boyutlar arasında bir "tamamlayıcılık etkisi" yapan bütüncül yaklaşımlar sergilemelidir” (Göymen,2003,s.54).

Yukarıda sıralanan temel kalkınma özelliklerinin tamamı ancak kooperatifleşme ile mümkün olabilmektedir. Çünkü kooperatif dışında iki temel tüzel kişilikten bahsedebilmek mümkündür. Biri Türk Ticaret Kanununda yerini bulan sermaye şirketleri, ikincisi özel kanun ve yönetmeliklere tabi kurulan dernek ve vakıflardır.

Yerel kalkınmanın kooperatiflere alternatif kurumları, sınırlı katılım ve sermaye gerektirmesi. kamuya karşı mükellefiyetleri (vergi, sosyal güvenlik primi v.s) gibi

nedenlerle şirketler olamamaktadır. Diğer alternatif vakıf ve dernekler ise ancak bünyelerinde kurulabilecek iktisadi işletmeleriyle alternatif görülebilirler. Fakat burada da dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmelerin kooperatiflerin yerini tutabilmesi, yine katılımcı sayısı sınırlaması, giriş çıkış serbestisinin olmaması, gönüllülük esasına dayalı olmaması, kar (**risturn**) dağıtımının olmaması. Katılımcılarının haklarından ziyade kurumun hak ve menfaatlerini ön planda tutması gibi nedenlerle mümkün gözükmemektedir.

2.2. Yerel Kalkınmanın Hedefleri

Yerel güçlere ve doğal dinamiklere ağırlık verilerek, ekonomik etkinliklerin en uygun alanlarda geliştirilmesi şeklinde uygulamalar getiren yerel kalkınma yaklaşımı, karar ölçeklerini küçültürken, küreselleşme ve bölgeselleşme eğiliminin kendi bünyesinde taşıdığı tekdüze ve merkezîyetçi yapılanmaya karşı, tarihî, kültürel ve fizikî yerel kimlikleri yeniden üreterek ve birbirine eklemleyerek daha insanî ve yaşanabilir bir kentin veya beldenin oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır(Göktürk, Derleyen Arı,2006,s.28).

Yerel kalkınma denince akla ilk gelen ekonomik kalkınma olmamalıdır. Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlarda kalkınmanın sosyal boyutunu yansıtır.

“Yerel kalkınma stratejilerinin genel gayesi, yerel halkın hayat kalitesinin sürdürülebilir yöntemlerle geliştirilmesidir. Ancak bu nihaî amaca ulaşmak için, bazı hedeflerin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu hedefleri özetle şu şekilde belirleyebiliriz” (Seyyar ve Demir,2008,s.111).

Kentin Fizikî gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi suretiyle hayat kalitesinin artırılması ve kentin ekonomik, sosyal, kültürel aktiviteler için gerekli alt ve üst yapı donanımına sahip olması: Bir kentte ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın gelişmesi için, her türlü alt ve üst yapı gelişiminin nitelikli ve yeterli düzeyde gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir

Yerel kültürel değerlerin korunması ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi yoluyla sosyal barışın ve genel huzurun temini: Toplum hayatının en önemli

unsurlarından özel kültürel ve manevî değerlerin korunması, toplum fertleri arasında yardımlaşma ve işbirliğinin tesisi suretiyle sosyal barış ve saadetin temini stratejik öneme sahiptir.

Yerel ekonominin insan ve doğal kaynak potansiyeli ile kentin sahip olduğu avantajlardan optimum düzeyde yararlanmasını sağlamak suretiyle ekonomik refah seviyesinin ve yerel girişimcilerin rekabet üstünlüğünün artırılması: Her kentin sahip olduğu insan ve doğal kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynakların daha verimli olarak ekonomiye kazandırılmasının yanı sıra kentlerin sahip oldukları avantajlardan da optimum düzeyde yararlanmasının sağlanması suretiyle yerel halkın ekonomik refah düzeyinin artırılması ve kentteki girişimcilerin diğer girişimcilerle rekabet edebilirlik düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Örneğin, büyük kentlerin ulaşım akışı üzerinde yer alan kentlerin bu konumu, söz konusu kentlere birçok alanda avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlardan optimum düzeyde yararlanılacak projelerin gerçekleştirilmesi durumunda bir yandan yeni istihdam sahaları açılırken, diğer yandan da kent ekonomisine önemli katkılar sağlanabilir.

“Kentlerin kendilerine has, yerelde üretilen ürün ve kaynakların daha iyi pazarlanmasını sağlayarak yeni fırsatların oluşturulması:. Yerelde üretilen ürün ve kaynakların katma değeri daha yüksek olmakta, bu da kent ekonomisine yüksek katkı sağlamaktadır. Yerele özgü olması sebebi ile rekabet avantajına da sahip olan bu ürün ve kaynakların dış pazarlarda rağbet görmesi için, tanıtım ve pazarlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Örneğin, kente özgü gül yetiştiriciliğinin olduğu kentlerde gül ve gül ürünlerinin tanıtım ve pazarlaması kent ekonomisi açısından stratejik önem arz etmektedir” (Seyyar ve Demir,2008,s.113).

Yerli girişimcilerin teşviki ve dış yatırımcıların kente gelmesinin temini: Yerel ekonomik kalkınmanın ön şartlarından olan yerli girişimcilerin güçlendirilmesi ve dışarıdan yatırımcının gelmesini sağlayacak her türlü teşvik ve yönlendirme faaliyetleri, temel hedefler arasında yer almalıdır.

Bilgi, üretim, ulaşım ve paylaşım sisteminin geliştirilmesi: Küreselleşme sürecini yaşayan dünyamızda rekabetin en önemli unsurları arasında bilgi ağırlıklı olarak yer almaktadır. Kentlerimizin kalkınmasının sağlanabilmesi için, bilginin üretilmesi, kişi ve kurumlar arasında paylaşılması ve ulaşılabilirliğinin sağlanmasına özel önem verilmesi gerekmektedir. Bu amaçla akademik camia ve meslek kuruluşları ile kamu kurumları arasında ortak çalışma zeminleri oluşturulmalıdır. Kentlerin kalkınabilmesi ve küresel rekabette güçlü olarak çıkabilmesi, bilgi ve teknolojiye yatırım yapmakla ancak mümkündür.

Ekonomik gelişmenin nimetlerinin adil dağıtılması: Yerel ekonomik kalkınma stratejileri, sadece kentin total anlamda ekonomik gücünün geliştirilmesi ve rekabet üstünlüğünün sağlanması ile sınırlı değildir. Bunun yanı sıra ekonomik gelişmenin sağlayacağı getirilerin yerel halk arasında adil dağıtımı (sosyal adalet) da temel hedefler arasında yer almalıdır. Özellikle dezavantajlı sosyal grupların ve güçsüzlerin desteklenmesi, onların sosyal hayatın içinde yer alabilmeleri için pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması gerekmektedir. Bunun için teknoloji yoğun sektörlerin güçlendirilmesi ve yeni sektörlerin katılımı sağlanmalıdır.

Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması: Yerel kalkınmanın sağlıklı ve sürdürülebilir olmasının temini için, çevre ile uyumlu alanlardaki yatırımların teşvik edilmesi, çevre tahribatına karşı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Sürdürülebilir, sağlıklı ve dengeli bir kalkınma anlayışı, yerel politikaların temel esaslarından olmalıdır.

Koruyucu sosyal politikaların geliştirilmesi: Yalnızca var olan sosyal problemlere çözüm üretmek değil, problemlerin doğuş sebeplerinin giderilmesi üzerine çalışmaların yapılması ve uygun tedbirlerin uygulamaya konulması gerekmektedir.

Katılımcılık kültürünün kurumlaşması: Yerel yönetim birimlerinde, kendi kalkınmalarını sağlayacak bilincin oluşmasının yanında yerel halkın katılım kanallarının açılması ve güçlendirilmesi ile demokratik kültürün geliştirilmesi şarttır. Yerel halk, kendi sorunlarını daha etkili bir şekilde çözebilmesi için, yöreye dönük stratejik plan ve icraatların yerel yönetimlerle birlikte yapılmasına izin verilmelidir. Geleneksel

değerlerimizin yaşatılması ve katılımcılığı besleyen yeni oluşumların gelecek nesillere aktarılması, yerel kalkınmanın ana hedeflerindedir (e-rolkaya.org.tr Erişim Tarihi:15.04.2013).

Belediyeler özelinde yerel kalkınma kavramında elde edilen sonuç ana kentteki sosyal yapının güçlendirilmesi ile refahın güçlendirilmesine yöneliktir. Köylerin aynı amaçları güdememelerinin temel nedeni kurumsallaşmaya yönelik önderlik eksiği eğitim seviyesinin düşüklüğü ve müteşebbis ruh yoksunluğudur.

Tüm bunların ortadan kaldırılabilmesi için bir kez daha köylerin kooperatif tüzel kişilikleri ile özdeşleştirilerek kalkınmasına her türlü imkanın seferber edilmesi gerekmektedir. Bu sağlanmadıkça kırsal yörelerden göreceli olarak refahın daha üstün olduğu ana kentlere göç devam edecektir. Bu durum ise sosyal karmaşanın sürmesine neden olacaktır. Diğer yandan tarım alanında çalışan nüfus azlığı nedeni ile ülke tarım ürünlerini sağlamada başka ülkelere bağımlı kalacak bu ise makro boyutta yurtiçi hasılanın yurt dışına transfer edilmesine neden olabileceği gibi zaten yeteri kadar sermaye birikimine sahip olmayan ve kalkınmakta olan ülkemizin kalkınma hızında düşüşe ve kalkınma hamlesinde gerilemeye neden olacaktır. Bu gerekçeler yerel kalkınmanın belediyelerden değil köylerden başlatılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ülkemizde merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin kalkınmayı ihmal ettiği kanaatindeyim. Yalnızca yardımseverlik ve hizmet anlayışı ile kalkınmanın gerçekleşmeyeceği açıktır.

2.2.1. Yerel Gündem 21 Programı

21. yüzyılın başlıca iki sorunu olarak kabul edilen "çevre" ve "kalkınma" ekseninde 1992 Rio Yeryüzü Zirvesinde "sürdürülebilir kalkınma", tüm insanlık için ortak hedef kabul edilmiştir. Zirvede bu hedefi gerçekleştirme ilke ve eylemlerini içeren "Gündem 21" başlıklı Eylem Planı Birleşmiş Milletler (BM) üyesi ülkelere kabul edilmiştir. Gündem 21, ulusların aralarında ve kendi içlerindeki eşitsizliklere, artan

yoksulluğa, açlık ve hastalıklara, çevre kirliliğine, azalan kaynaklara dikkat çekmektedir. Gündem 21'in amacı, temel ihtiyaçları karşılayacak politikaların üretilmesini sağlamak, yaşam standartlarının iyileştirilmesini kolaylaştırmak, çevre bilincini artırmak, dünyayı açlık yoksulluk, salgın hastalıklar ve benzeri tehditlere karşı hazırlamak, ulusal ve yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesini gündeme getirmektir. Bunun için Gündem 21'de ele alınan sorunların ve çözümlerin büyük bir bölümünün yerel düzeydeki faaliyetlere dayalı olması nedeniyle, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliğinin, belirleyici bir «sen olacağı belirtilerek Yerel Gündem 21 (YG 21) kavramı dile getirilmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin öncülüğünde, sivil toplumun ve tüm diğer ilgililerin, birlikte kendi sorunlarını ve önceliklerini saptayarak, kentleri için "21. yüzyılın yerel gündemini oluşturmaları karara bağlanmaktadır(kentkonseyleri.net, 2009. Erişim Tarihi 11,05,2013).

Gündem 21'de yer alan yoksullukla mücadele, insan sağlığının korunma çevre ve kalkınmanın bütünleştirilmesi, sağlık teknolojilerinin transferi gibi başlıklar dünyanın geleceğinde sadece ekonomik kalkınmanın değil sürdürülebilir kalkınmanın ve insani kalkınmanın da ne denli önemli olduğunu göstermektedir (Eroğlu,2009,s.64).

Gündem 21 sadece ekonomik kalkınmanın değil sosyal ve insani kalkınmanın da ne denli önemli olduğunun altını çizmektedir.

“Yerel Gündem 21 çalışmaları her ne kadar yerel aktörler tarafından yürütülmek maksadıyla ortaya çıkmış olsa da merkezî ve yerel yönetimlerin özellikle katılımcı bir yönetim anlayışından söz ettiği için, yerelde belediyelerin desteğini almak zorundadır. Aksi takdirde Yerel Gündem 21 'in yalnız, hiçbir destek almaksızın faydalı bir çalışma yapması düşünülemez” (Seyyar veDemir,2008,s.209).

2.2.2. 5393 sayılı Belediye Kanunu

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu belediyeleri kalkınmaya yönelik olarak görevlendirmekte ve görev sonuçlarının da açıklık ilkesi sayesinde yöre sakinlerine duyurulmasını öngörmektedir

Bu kapsamda 13. Maddede hemşerilerim belediyelerin karar ve hizmetlerine katılma belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır denmektedir. Burada öngörülen hemşeri hukukunun öncelikli elde tutulmasıdır.

Yine belediye kanununun 15. Maddesinde belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunur denmektedir. Salt 15. Maddeden yola çıkacak olursa belediyelerin temel misyonlarının bu madde ile anlaşılacağı açıktır. Buradan tekrar koy yönetimine dönüldüğünde kalkınmayı sağlayacak kurumsal yapı eksikliği ortaya çıkar. Aşağıda yerel yönetimin görevleri olarak yer alan kanun hükümlerinin benzerleri kalkınma kooperatifleri tüzüğünde yer alarak yürürlüğe girse kırsal kalkınma köylerde başlatılarak ulusal kalkınmada hızla yol alınabilir.

5393 sayılı Belediye Kanuna göre kentsel dönüşüm süreçleri ve ilkeleri şunlardır:

Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır.

Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az elli bin metrekare olması şarttır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi

kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır (5393, Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

“Aslında kentsel dönüşümden maksat, sadece fizikî bir yenilenme sağlamak değil, şehirde yaşayan insanların sosyal barış içinde bir kent kimliğine ve kentlilik şuuruna kavuşturulmaları olmalıdır” (Bayhan,2008,s.24). Bu boyutuyla kentsel dönüşüm, kültürel dönüşüme zemin hazırlayan önemli bir vasıtaadır. Ancak kentsel dönüşüm yoluyla kültürel dönüşüm sağlanmak isteniyorsa bir kentte veya mahallede geçerli olan kültürel-manevî-sosyal dinamiklerin de korunması ve yaşatılması gerekmektedir. **“Zoraki kültürel dönüşümden ziyade ortak bir kültürün varlığına müsaade eden ve birlikte yaşamayı esas alan ve teşvik eden kentsel dönüşüm projeleri, kentin ve mahallenin sosyal ve kültürel kalkınmasına katkı sağlayabilir”** (Seyyar ve Demir,2008,s.135).

2.2.3. İl Özel İdarelerinin Yerel Kalkınmada Görev ve Yetkileri

İl özel idareleri, il halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleridir (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,2005,md.3).

“İl özel idarelerinin kuruluş amacı il halkının yol, su, eğitim, kültür, tarım, ekonomi gibi ortak ve yerel ihtiyaçlarını karşılamak, ülke ekonomisine yerel olarak katkıda bulunmak ve kalkınma planlarının il düzeyinde başarısını sağlamaktır” (Türkal,2000,s.43).

İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla gençlik ve sağlık, tarım, sanayi ve ticaret, çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım onarımı, imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım, kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve

bahçe tesisine ilişkin, hizmetleri yürütmekle görevli ve yetkilidir (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,2005, md. 6).

Bu uygulamaların daha etkin biçimde işlemesi ve yerel kalkınmaya somut katkıda bulunabilmeleri için hizmet kapsam alanlarının genişletilmesi gerekmektedir. Yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı üzere İl Özel İdareleri orman köylerine hizmet götürmek gibi bir göreve sahip. Oysa ülkemizde sadece orman köyleri bulunmamaktadır. Ve özel idare bu nedenle orman köyü dışındaki köylere ulaşamadığı için yerel kalkınmadaki katkıları sınırlı ölçekte kalabilmektedir.

Kooperatiflerde olduğu gibi bütünsel bir yerel yönetim katkısı ancak il özel idareleri kuruluş kanununda yapılacak yeni düzenlemelere bağlıdır. Öte yandan özel idarelerin teşkilat yapılarının sonlandırılmasına yönelik kanunla (6360 sayılı kanun 12,11,2012) özel idarelerin yerel yönetimlere katkısının önüne geçilmiş olmaktadır.

2.2.4. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu

Kanun'un Amacı ve Kapsamı:

5018 Sayılı Kanun

Bu Kanunun amacı, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemektir. Bu Kanun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsar (5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu ,2003).

5018 sayılı Kanuna göre yerel yönetimler; "yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ile bunların

bağlı veya bunların kurdukları veya üye oldukları birlik ve idareleri ifade eder" (5018 sayılı KMYKK, md.3, e) şeklinde tanımlanmıştı (Dulupçu ve Acar,2009,s.354).

Kanuna göre kamu idarelerinin kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde stratejik plan hazırlayanları hükme bağlanmıştır. Öte yandan kamu hizmetlerinde istenilen düzey kaliteye ulaşılabilmesi için bütçelerini stratejik planlarına, yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerine dayandırmaları zorunluluğu getirilmiş; performans göstergelerinin performans denetimlerine temel oluşturacağı belirtilmiştir (5018 sayılı KMYKK, md. 9, 11).

5018 sayılı Kanuna göre nüfusu 50 binin üzerindeki yerel yönetimler stratejik plan hazırlamak zorunda bulunmaktadır. Buna göre yerel yönetimler ve belediyeler kalkınma plan ve programları ve varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve performans programını hazırlamakla yükümlüdürler. Stratejik planlar performans programları bütçelerin oluşturulmasına temel kaynağı oluşturur.

Kamunun kaynakları "etkin, ekonomik, verimli" kullanma konusunda 2005te yürürlüğe koyduğu bu kanunun kapsamı genişletilerek kalkınma kooperatifi kurulan köylerin plana dayalı yönetime ve harcamaların denetimine uyarlanır ise bir nevi köy tüzel kişiliğini kurumsal yapıda temsil eden köy kalkınma kooperatifleri disipline edilmiş ve çok önemli oranda da tasarrufa yönelmiş olacaktır. Mevcut yapı içerisinde kooperatifler mali açıdan maliye, Sayıştay kapsamında değildir. Ayrıca faaliyet programları ülkenin kalkınma stratejilerine dayalı kalkınma planları orta vadeli programlara dayandırılarak hazırlanmalıdır. Bu çerçevede köy tüzel kişiliği de bu yükümlülük kapsamına alınmalıdır ki istenilen kırsal (yerel köy) kalkınma kontrol edilebilir ölçekte ve istenilen verimlilikte gelişebilsin.

Bu kanun kamu kaynağını harcamada kurumların, daha dikkatli ve tutumlu olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda süreçleri iyileştirecek ve kurumsal kararlara kaldıraç etkisi meydana getirecektir.

2.3. Kalkınmaya Yönelik Kanunlar 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu:

Bu Kanunun amacı organize sanayi bölgelerinin kuruluş, yapım ve işletilmesi esaslarını düzenlemektir.

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB):Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgelerini tanımlar (Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, ss.49-68).

Türkiye’de ise OSB’lerin kuruluşu, 1960’lı yıllar ile başlar. Bu dönemde sanayinin “lokomotif” sektör olduğu kabul edilmiş, ekonomik dengenin kurulması, sosyal ve ekonomik kalkınmanın birlikte sağlanması, belli bir hızda büyümenin gerçekleştirilmesi ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler ortaya konmuştur. Bu hedefler doğrultusunda; ilk olarak 1962 yılında Bursa ilinde OSB’nin kurulmasıyla birlikte ülkede sanayinin geliştirilmesi amacıyla uygulamaya konulan pek çok teşvik tedbirlerinden biri olan OSB uygulamalarına başlanmıştır. Söz konusu dönemde Dünya Bankası’ndan alınan kredi ile Bursa OSB gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde bir fon oluşturulmuş, devlet bütçesinden fona kaynak aktarılmış ve bu fondan OSB’ler kredilendirilerek, yapımlarına başlanmıştır. OSB’lerin kurulması, o tarihlerde 5 yıllık kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda, Bakanlar Kurulu Kararları ile gerçekleştirilmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile OSB kurulması kararlaştırıldıktan sonra OSB’lerin alt yapı yatırımlarının % 99’u kurulan bu fondan karşılanmıştır. % 1’i ise, OSB’yi kuran ticaret ve sanayi odaları/sanayi odaları veya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından karşılanmıştır (http://www.osbuk.org/doc/OSBU_uygulamalar.doc, Erişim Tarihi: 01.05.2013).

Türkiye’de OSB’ler; sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve OSB Kanunu hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri olarak tanımlanır ([http://www.osbuk.org/doc/ OSBU uygulamalar.doc](http://www.osbuk.org/doc/OSBU_uygulamalar.doc), Erişim Tarihi: 01.05.2013)..

Organize sanayi bölgeleri ulusal kalkınmada düşünülmüş oldukça önemli rol oynayan kamu kaynaklarının etkin, ekonomik, verimli kullanılmasına yönelik yapılandırılmış oluşumlardır. Kalkınma kooperatiflerine dayalı (yerel) köy kalkınma modelinde önemli bir uygulama ölçeği olabilirler. Eğer birkaç köy kalkınma kooperatifi altında bir araya gelip organize bir kalkınma modeli belirleyecek olur ise üretim yapılacak alanlar, küçük sanayi düzenlemesi şeklinde de geliştirilebilir. Ancak gerek köy tarımının gerek üretime ayrılacak bölgenin organize edilmiş olması hiç şüphesiz kaynak tasarrufu sağlayacaktır.

Kalkınma kooperatifi yerel kalkınma modelinde organize ya da küçük sanayi bölgesi oluşturma çalışmalarına öncelikle KOSGEB inde katkısı sağlanabilir. Böyle olduğunda kalkınma daha planlı, daha düşük maliyetli, daha istikrarlı ve daha sürdürülebilir olacaktır. KOSGEB bünyesindeki 24 ayrı destek köylerim oluşturacağı kalkınma kooperatiflerinde uygulanarak yerel kalkınmaya ivme kazandırmak mümkün olacaktır.

Elbette KOSGEBin yanı sıra çeşitli mesleki birliklerin kalkınma kooperatiflerini bilgi, tecrübe, Pazar ve üretim teknolojileri hakkında destek olması ayrıca çok olumlu sonuç doğuracaktır. Vergilendirme açısından kooperatiflerde çalışan sayısı ve bilanço ölçeği esas alınarak vergilendirmeye gidilmesi veya muafiyet tanınması yerinde olacaktır.

2.4. Ülke Bazında Kalkınmaya İlişkin Programlar

2.4.1. Kalkınma Programları 5 Yıllık

20 Temmuz 1961 tarihinde yürürlüğe giren Anayasanın 41. maddesi Devlet'e Kalkınma Planı yapma görevini veriyor, 121. maddesi de "iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanır, kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir" diyordu. Ayrıca daha Anayasa yürürlüğe girmeden Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştu. Kuruluş yasasına göre Kurumun görevleri arasında genel ve bölgesel plan ve programları hazırlamak da vardı (DPT, 1961:Planlama Ankara 15).

Planlı dönemde ayrıntılı biçimde hazırlanan ve uygulamaya konan Birinci (1963-1967), İkinci (1968-1972), üçüncü (1973-1978), Dördüncü (1979-1983), Beşinci (1985-1989), Altıncı (1990-1994), Yedinci (1996-2000), Sekizinci (2001-2005) Beş Yıllık Kalkınma Planları ile Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013) bölgesel kalkınma konusu değişik biçimlerde yer almıştır. Aralarındaki belirgin farklar esas alınarak, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin bu konudaki icraatlarına temel teşkil eden yaklaşımlar aşağıda özetlenmiştir (DPT, 1961:Planlama Ankara 15).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında geri kalmış bölge olarak öncelikle ele alınan yerler Doğu Anadolu'daki illerdi. Plan bu bölgelere vergi kolaylıkları sağlanmasını öngörmüş, bu doğrultuda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle buralara yapılan yatırımlarda %50'ye varan vergi indirimleri getirilmiştir. Ancak ikinci uygulama yılından sonra, ulusal planın bütünlüğünü bozduğu gerekçesiyle bölgesel önlemlerin uygulanması aksamıştır (Okyar,1967,s.6).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgeler arasında dengeli gelişmenin, toplumsal adalet bakımından gerekli olduğuna vurgu yapılmaktaydı. Buna göre altyapı ve sosyal nitelikli yatırımlarda geri kalmış bölgelere öncelik verilecek, ayrıca özel girişimi buralara yönlendirecek önlemler alınacaktı. Ancak planda geri kalmış bölgelere yönelik bölge planlamasına gerek görülmemiş diğer özendirici düzenlemelerin yeterli olacağı düşünülmüştür (DPT, 1967: Kalkınma Planı-İkinci Beş Yıl (1973-1977) s.632).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında da bölgesel planlama konusuna yer verilmemiş, ancak plan araçları içerisinde il planları da sayılmıştır. Planda "belli yöreler için özel kalkınma planları hazırlama eğilimlerine, bütünlük ilkesine ters düşen uygulamalara yol açacağından, kesinlikle son verilecektir" deniyordu(DPT, 1963: Kalkınma Planı(birinci beş yıl) dpt Ankara s.1072). Üçüncü plan dönemiyle birlikte "Kalkınmada Öncelikli Yörelere" politikası uygulanmaya başlanmış ve bu çerçevede kamu kaynaklarının tahsisi ve özel sektör yatırımlarının yönlendirilmesi hususlarında, bazı yörelerimize avantajlı uygulamalar getirilmiştir (DPT, 1997: İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması,2003, s. 1).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesinin karşı karşıya bulunduğu önemli sorunlar arasında "hızlı gelişmenin sebep olduğu kır-kent, bölge-içi ve bölgelerarası dengesizlikler" de sayılmaktadır. Bu sorunların "sağlıklı, dengeli ve hakça bölüşme yöntemiyle giderilebileceği", gelişmenin bütünlüğünün "ekonomik-toplumsal-siyasal bunalımları da kökenlerinde gidermenin çaresi olacağı" vurgulanmıştır (DPT, 1979: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)DPT Ankara, s. 80).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989) çok isabetli bir yaklaşımla, "bölge planları sırasında Türkiye'ye has uygulama, işletme ve teçhizatın geliştirilmesinin teşvik edilmesi"(DPT (1984), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), DPT, Ankara, s. 174.) öngörülmüştü. Kanaatimizce bölgelerarası kalkınmışlık sorunlarının aşılmasında en hayati konu, ülkenin ve bölgenin şartlarına uygun politikalar geliştirilmesi ve bu konuda "dış" etkilerden uzak kalınmasıdır.

Altıncı Kalkınma Planı'nda (1990-1994) da hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirilmesi ve bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede kamu kaynaklarının tahsisinde bölgelerin gelişme potansiyeli dikkate alınarak Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) lehine bir uygulama yapılması öngörülmektedir. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkındırılması ve böylece bu bölgeler ile diğer bölgelerarasındaki gelişmişlik

farkının zaman içerisinde azaltılması hedeflenmektedir (DPT (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), DPT, Ankara, s. 318).

Planda, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) yanında sosyal amaçlı yeni programlara ağırlık vererek bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması da öngörülmektedir (DPT, 1979: 356).

Burada dikkati çeken önemli bir husus, Altıncı Plan'ın "Bölgesel kalkınma politikalarının tespiti ve uygulaması sırasında Avrupa Topluluğu'nun bölgesel politikalarında gözetilen amaçlar ve uygulamalar dikkate alınacaktır" ifadesiyle dile getirdiği temel yaklaşımdır(DPT, 1979: 331). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1991-1995) döneminde bir Aksiyon Planı uygulamaya konulmuş, 1994 yılında da Acil Destek Programı gündeme gelmiştir (DPT, 1990).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) ise; sanayide bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına katkıda bulunulacağı¹. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, ülkenin görece olarak geri kalmış yöreleri için, kaynaklar ve gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgesel gelişme projeleri hazırlanacağı ve kamu yatırımlarında, seçilecek bölgesel gelişme merkezlerine öncelik verilmeye devam edilerek bu merkezlerin çevrelerindeki daha alt kademe yerleşme merkezlerine de hizmet verecek şekilde sosyal, fizikî ve teknik altyapı yatırımları ile donatılmalarının sağlanacağı belirtilmektedir.

Günümüzün değişen ekonomik koşulları, hızlanan küreselleşme süreci, kalkınmanın genelden yerele doğru kayması sonucunu doğurmuştur. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (2001-2005) geçişle birlikte planlama stratejisinin temeli değişmektedir. Tavandan tabana olarak bilinen merkezden belirlenen kalkınma stratejileri, artık bölgeler tarafından belirlenecektir. Böylece yeni bir bölge yaklaşımı oluşmuş; yenedünya düzeninde, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır.

2007-2013 Dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı AB üyelik sürecinde hızlı gelişmelerin yaşandığı bir sırada hazırlanmıştır. Planda "İstikrar içinde büyüyen,

gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu ortaya konmakta ve stratejik yaklaşımlar geliştirilmektedir.

Planda, bölgesel gelişmenin sağlanması için dört husus öngörülmektedir:

Bölgesel gelişme politikasının merkezî düzeyde etkinleştirilmesi,

Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması,

Yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması,

Kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması.

Görüldüğü üzere Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve giderek ortadan kaldırılması ile gelirin ve istihdam imkânlarının artırılması meselesi ülkenin genel kalkınma politikasının esas unsurlarından biri olarak görülmüştür (DPT (1981), İlçeler İtibariyle İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, DPT, Ankara, s.1).

2.4.2. Orta Vadeli Programlar

2013-2015 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı, küresel ekonomide devam eden sorunlara rağmen, büyümeyi potansiyel seviyesine çıkarmak, istihdamı artırmak, kamu dengelerini iyileştirmek, enflasyonla mücadeleye devam etmek, cari işlemler açığındaki düşüş eğilimini sürdürmek, yurtdışı tasarrufları artırmak ve bunların sonucunda makroekonomik istikrarı güçlendirmektir. Program döneminde maliye, para ve gelirler politikaları ile makro ihtiyati düzenlemeler, güven, istikrar ve öngörülebilirliği güçlendirecek ve ekonominin dış şoklara karşı dayanıklılığını artıracak bir çerçevede uygulanacaktır. Makro tedbirlerin yanı sıra cari açığın orta-uzun vadede kalıcı olarak düşürülmesi için yapısal reformlara ve sektörel bazda tedbirlerin alınmasına devam edilecektir. İstihdamı artırmak için istikrarlı büyüme ortamını sağlayacak politikaların yanı sıra işgücünün niteliğini, işgücü piyasasının esnekliğini ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir. Ekonominin rekabet gücü,

kamu harcamalarında etkinlik, iyi yönetim, eğitim sistemi, yargı sistemi, vergi sistemi, kayıt dışılık, yerel yönetimler, bölgesel gelişme ve sürdürülebilir kalkınma alanlarındaki yapısal dönüşümün devam ettirilmesi, kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi programın temel öncelikleri arasında yer almaktadır. Programın makroekonomik çerçevesi oluşturulurken; dönem içerisinde, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı, ticaret ortaklarımızın ise daha ılımlı büyüyeceği, yükselen piyasa ekonomilerine sermaye girişinin devam edeceği, ithalat ve ihracat fiyatlarımızın yatay bir seyir izleyeceği varsayılmıştır. Büyüme ve istihdam (www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14510/OVP201315.pdf Erişim Tarihi: 15.04., 2013).

AB ülkeleri başta olmak üzere dış pazarlarımızdaki talep belirsizliği nedeniyle 2013 yılında GSYH büyümesi yüzde 4 olarak öngörülmüştür. 2014 ve 2015 yıllarında ise büyümenin potansiyel seviyesine yakınsayarak yüzde 5 seviyesinde gerçekleşmesi hedef alınmıştır. Bu dönemde büyümeye dış talebin katkısının sınırlı kalması, büyümenin esas itibarıyla yurtiçi talep kaynaklı olması öngörülmektedir.

Program döneminde, reel olarak yıllık ortalamada, özel tüketim harcamalarının yüzde 4,0, özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 7,0, kamu tüketim harcamalarının yüzde 3,4, kamu sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 4,3 artması öngörülmektedir.

Son yıllarda önemli ölçüde düşen yurtiçi tasarrufların dönem boyunca artarak program dönemi sonunda yüzde 16,7'ye ulaşması beklenmektedir. Bu gelişmede özel kesim tasarruflarındaki artış belirleyici olmaktadır.

Program dönemi boyunca hem kamuda hem de özel kesimde tasarruf yatırım açığı oluşması öngörülmektedir.

Program döneminde ekonomik büyümeyle birlikte tarım dışında 1,6 milyon kişi ilave istihdam yaratılması beklenmektedir. Bu dönemde tarım istihdamında beklenen sınırlı gerilemenin etkisiyle toplam istihdam artışının 1,5 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir.

Dönem sonunda işgücüne katılma oranının yüzde 49,8, istihdam oranının yüzde 45,5, işsizlik oranının ise yüzde 8,7 olması beklenmektedir (www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14510/OVP201315.pdfErişimTarihi:15.04.2013).

2.5.Kalkınma Ajansları

2.5.1. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı Ve İşleyişi

Ajanslar, yönetim ilkesi dikkate alınarak teşkilatlandırılmıştır. Karar alma organlarında, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine yer verilmiştir. Yönetim ilkesi üzerine oturtulan kuruluşların, "bilgiden değer üretmeye" elverişli, "yenilikçi etki doğurabilecek" yapılanmalar oldukları ileri sürülmektedir.

Ajansın karar ve stratejik yönlendirme organı, Yönetim Kuruludur. Kurul; ajansın kurulduğu Düzey 2 Bölgesindeki illerin valileri, belediye başkanları, İl Genel Meclisi başkanları ile ticaret ve/veya sanayi odaları başkanlarından oluşmaktadır. Tek İlden Oluşan Düzey 2 Bölgelerindeki Kalkınma Ajanslarında, (Ankara, İstanbul ve İzmir) bu temsilcilerden üçü geniş katılımlı kalkınma kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçimle belirlenmektedir. Ayrıca, sanayi ve/veya ticaret odaları yönetimde doğrudan temsil edilmektedir.

Ajansın danışma organı ise, Kalkınma Kuruludur. Özel sektör, sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversite temsilcilerinden en fazla 100 kişiden oluşan ve yılda en az iki defa toplanacak olan Kurul; her bir Düzey 2 Bölgesinin, Ulusal Kalkınma Planları ile uyumlu biçimde bölgesel gelişme vizyonunun belirlenmesine katkı vermek, bölgede kalkınma bilincini yükseltmek, aktörler arası işbirliğini geliştirmek, bölgenin sorunlarına makul ve etkili çözümler üretmek, katılımcılığı güçlendirmek ve ajansı yönlendirmek işlevlerini yerine getirecektir.

Bu tür bir ajans yapılanması; yatay, esnek, ağ tipi örgüt kuramlarının da belirlediği biçimlerde olabilir.

2.5.2. Kalkınma Ajanslarının Temel Amaçları Ve Görevleri

2.5.2.1. Kalkınma Ajanslarının Temel Amaçları

Bakanlar Kurulu Kararıyla bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyoekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması tanımlanmıştır. Bu sınıflamaya göre istatistiki açıdan Türkiye 12 Düzey 1 Bölgesi ve 26 Düzey 2 Bölgesine ayrılmıştır. Bu ayırım bir idari sınıflama olmayıp istatistiki bir sınıflamadır. 5449 sayılı Kanun gereğince Kalkınma Ajansları Düzey 2 Bölgeleri esas alınarak kurulmaktadır.

Düzey 2 Bölgelerinin henüz yeterince işlenmemiş potansiyellerini harekete geçirerek her bir Düzey 2 Bölgesinin milli ekonomiye katkısını azami düzeye çıkarmak,

Nispeten geri kalmış Düzey 2 Bölgelerinin diğer bölgelerle gelişmişlik farklarını azaltarak bu bölgelerin gelişmişlik düzeylerini ülke ortalamasına yaklaştırmak,

Her bir Düzey 2 Bölgesinin kendi içindeki gelişmişlik farklarını eritmek-dengelemek,

Oldukça gelişmiş Düzey 2 Bölgelerinin ise, özellikle küresel ölçekteki rekabet güçlerini artırmak,

Üretilen birikimi-tecrübeyi uluslararası düzeyde pazarlamak, ülkenin üretim ve yönetim potansiyelini yurt dışına da taşımak, vb (Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri 2. s.689).

2.5.2.2. Ajansların Temel Görevleri: "Düzey 2 Bölgesine Kazandıracakları" ve Ötesi

Bölgesel gelişme plan ve stratejilerinin hazırlanmasına destek verilmesi,

Proje hazırlama ve projeli çalışma yeteneğinin yükseltilmesi,

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin ve katılımcılığın güçlendirilmesi (Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri 2.a.g.e. s.689).

Türkiye'de kamu yönetiminin, "merkezde karar alma, gizlilik, kapalılık ve katılıma uzak durma" şeklinde özetlenen klasik sorunları taşıdığı iddia edilmektedir. İzmir Kalkınma Ajansı örneğinde de, yasal düzenlemenin kurumsal olarak kapalılığı cesaretlendirildiği ileri sürülmekte (Toprak,2007,s.348-349). ise de ileri sürülen bu görüşe eleştiriye, Kalkınma Ajanslarının. mevcut yapılanması dikkate alındığında katılmamız mümkün değildir.

Bölgesindeki kuruluşların-işletmelerin kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunulması,

Bölgesinde girişimciliğin desteklenmesi-geliştirilmesi,

Bölgesinde iş ve yatırım imkânlarının ortaya konulması, tanıtılması ve cazip hale getirilmesi,

“Bölgesindeki içsel potansiyelin ortaya çıkarılmasına, yeni fikir ve projelerin gelişmesine katkı sağlanması kırsal kalkınma ve yerel kalkınma faaliyetlerinin desteklenmesi” (Ergüder,2007,s.377).

Yerel yönetimlerin de planlama çalışmalarına teknik destek sağlanması,

Yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takibi ve koordinasyonunun sağlanması,

Bölgesel rekabet gücünün desteklenmesi.

Avrupa Birliği (AB) fonları yanında, FAO, Dünya Bankası, ÜMDP, vb. uluslararası fonların kullanımında aracılık yapılması ve koordinasyonun sağlanması

“Aynı zamanda Kalkınma Ajanslarının kamu yatırımlarının programlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde yetkili olması önerilmektedir” (Ergüder,2007,s.366).

Temel görev ve kuruluş amaçları incelendiğinde kalkınma ajansları bölgeler arası gelişmedeki dengesizliklerin ortadan kaldırılması amaç ve görevi ile kurulmuşlardır. Köy kalkınmasında kalkınma ajanslarıyla irtibat köyü kurumsal düzeyde temsil edebilecek bir yapının oluşmasına bağlıdır. Bu yapıda ancak kalkınma kooperatifleri şeklinde olabilir.

Kalkınma ajanslarının kuruluş kanunu genişletilerek köy kalkınma kooperatiflerinin kapsam altına alındığında yereli (köyü) ilgilendiren birçok proje geliştirilebilir bu projelerde sağlanacak gelir paylaşımı istihdam köylerin büyük şehirlere göç vermeden öncelikle ülke ekonomisine entegre olmasını sağlayacaktır.

Sonraki aşamada rekabet koşullarının elverişliliği çerçevesinde uluslar arası ticari ve sınai piyasalarla bütünleşmesi de söz konusu olabilecektir. Aslında köy kalkınma kooperatiflerine kalkınma ajanslarının iş birliğinin sunulması “odaklı yerel kalkınmanın da ideal bir örneğini teşkil edecektir. Çünkü odaklı yerel kalkınma yörenin tespit edilmiş ihtiyaçlarına göre kaynaklarının tahsisi ile yerel bir kurum çatısı altında giderilmesi esasına dayalıdır.

Kalkınmanın köy kalkınma kooperatifleriyle en ücra noktalardan başlatılması ulusal kalkınmada topyekun seferberlik anlamına gelmektedir. Mikrodan makroya bu hareket gelir dengesinin sosyal dengenin bölgeler arasındaki geri kalmışlığın giderilmesinde en etkili araçlardan birini oluşturacaktır.

2.6. Yerel Yönetim Birlikleri Ve Köy Birlikleri

Ülke kalkınmasında yöresel kaynakların harekete geçirilmesinin ayrı bir önemi vardır. Yerel yönetim birliklerine bu açıdan gereksinim duyulmaktadır, özendirme yoluyla yerel yönetim birimlerinin olanaklarını harekete geçirmek yanında, bunları belirli bir amaç için bir araya getirmek, aralarında kesintisiz işleyebilecek bir düzen geliştirmek yerel yönetim birliklerinin kurulmasında etkili olmaktadır. Belirli bir ortak sorun karşısında tek tek çözüm yolları arayacak, bunları sınırlı olanaklarla gerçekleştirecek yerde, ilgili yerel yönetim birlikleri arasında güç birliği yapılması

sorunun çözümünü kolaylaştıracak, görülen işin etkinliğini artıracak, mal oluşunu düşürecek. Ayrıca, ilgili köylerdeki halkın ortak sorunlarının çözümünde söz sahibi olması, giderleri denetleme olanaklarının bulunması, toplum kalkınması çalışmalarında gerekli görülen demokrasi ilkesinin uygulamaya dönüştürülmesinden başka bir şey değildir. Yerel yönetimlerin özelliklerine ve gereksinmelerine göre kurulmuş olan birlikleri, niteliklerini göz önüne alarak şöylece sıralayabiliriz:

- İller (İl özel Yönetimleri) arasındaki birlikler,
- Belediyeler arası,
- Köyler arası,
- Karma (Bunlardan ikisi ya da üçü burada),
- Havza Birlikleri,
- Anakent Birlikleri.

“Kırsal alanda 36115 köy muhtarlığı bulunmaktadır. Bunların ortalama nüfusu, 1975 verilerine göre 650'dir. Bu tür küçük yerleşim birimlerine yönelik çalışmaların yürütülmesinde kimi güçlüklerle karşılaşmaktadır. Özellikle, birden çok köyü ilgilendiren sorunların çözümünde köylülerin iş birliğini sağlamak her zaman için kolay olmamaktadır. Oysa birden çok köyün yararlanacağı işlerde, işin yürütülmesi ve kalıcılığı açısından köyler arası çalışmalara gereksinim vardır. Özeksel yönetimin yükünü hafifletmek amacı yanında, halk ile devletin gönüllü işbirliğine dayalı toplum kalkınması yönteminin de bir gereği olan köyler arası işbirliği yerel yönetim birlikleri gerçekleştirilmektedir” (Geray,1981,s.229-230).

“Türkiye’de toplum kalkınması ve kırsal kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla kooperatifler ve birliklerden yararlanma düşüncesinin yanı sıra “ilçe özel yönetimleri” nin kurulmasına ilişkin görüşler de 1960’lı yıllardan itibaren akademik ve siyasal ortamlarda ele alınarak tartışılmıştır. Ancak güçlü merkezîyetçi bir yönetim yapısının benimsenmesi nedeniyle ilçe özel yönetimleri kurulamamıştır” (Yalçındağ,1976,s.33-73). **“Sonuç olarak, kooperatifçilik**

çalışmalarının istenilen sonucu vermemesi, il özel yönetimlerinin ilçelerde kaymakamları dışlayan yapısı, ilçe özel yönetimlerinin kurulamaması, köylere götürülecek hizmetler için kaymakamların mali imkânlarının yetersizliği gibi nedenler kaymakamları yeni arayışlara itmiş, merkezi yönetimin de teşvik ve desteği sonucunda 1980 sonrasında köylere hizmet götürme birliklerinin sayıları hızla artmaya başlamıştır” (Arslan,2003a).

“Ülkemizde köylere hizmet götürme birliklerinin, mülki idare amirlerinin özel gayretleri sonucunda oluşturdukları bütçeleri ile gerek köylerde ve gerekse ilçe merkezindeki kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda önemli hizmetleri gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Köylere hizmet götürme birlikleri kırsal alanda toplum kalkınması çalışmalarında önemli fonksiyonlar üstlenmenin yanı sıra, ülkemizdeki ödenek yetersizliği ve düzensizliği gibi nedenlerle vatandaş gözünde prestij kaybeden tüm kamu kurumlarına da kaynak oluşturmuşlardır” (Arslan,2003b).

2.7. Köy Kalkınma Kooperatifleri ve Yerel Yönetimler

Köy kalkınmasının hızlandırılması için köy kalkınma kooperatifleri gerek iller bankasından gerek bağlı olduğu yerel yönetim bütçesinden pay almalıdır. Bir kademe daha ileri götürecek olursak kooperatif üst birlik bütçesinden hatta genel bütçeden de pay almaları söz konusu olabilmelidir.

Günümüzde ziraatçıyı yani temel kalkınmanın temel unsuru olarak köyde yaşayanları dışlamış bulunan Ziraat bankası, zirai faaliyete dayanan hasılanın bir kısmını faizsiz olmak üzere köy kalkınma kooperatifleri tüzel kişiliklerine tahsis etmelidir.

2.8. Köy Yönetimlerinin Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Köyler siyasal yapılanmada yerel yönetimlerin en küçük birimlerini oluşturmaktadır. Coğrafi yaşayış tarzlarının bir gereği olarak kimi yerde yakınlaşık kimi yerde az ve merkezden uzak bir yerleşim alanını seçmişlerdir. Bu nedenle modern şehircilik anlayışı adına ihtiyaçları oldukça büyüktür. Bu ihtiyaçlar sıralanacak olursa; imar planı, yol, kanalizasyon, ilköğretim, sağlık, halk eğitimi, kütüphane, okuma salonu el sanatlarını geliştirme, ileri tarım ve besicilik, temizlik ve toplu taşıma gibi konulardan bahsedebilmek mümkündür.

Köy yerel yönetim gelirleri tümüyle gözden geçirilmeli ve görevlerini yerine getirebilecekleri düzeyde yeterli ve güvenli gelir kaynaklarına kavuşturulmalıdır. Bu amaçla en iyi model Köy kalkınma kooperatifleri kurularak köy tüzel kişiliğinde bu kooperatifler tarafından temsil edilmesidir. Köy yerel yönetimlerinin iç örgütlenme biçimleri ve düzenleri Köy kalkınma kooperatifleri tüzüğüne uyarlanmalıdır.

Böylece köylerde işbirliği yapılmaya aday disiplinli kurumsal yapısı olan, katılımcı şeffaf hesap verebilir çatı örgütleri oluşmuş olacaktır.

Herhangi bir hizmetin en yakın yönetim birimlerinin sorumluluğundan, bir üst yönetim birimine aktarılabilmesinde görevin niteliği, verimlilik ve ekonomi gerekleri göz önüne alınmalıdır. Kırsal alanda insan kaynaklarının güçlendirilmesi, girişimcilik yeteneklerinin ve özel kendi nam ve hesabına çalışabilme, iş ve istihdam yaratmanın Köy kalkınma kooperatifi ile olabileceğinin farkına varılmalı ve desteklenmelidir. Kırsal alanda ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması için ise farklı köy kalkınma kooperatiflerinin üst birlikler oluşturması faydalı olacaktır. Gerek genç nüfus gerekse halen %90 ı atıl köylerdeki kadın işgücü ekonomiye kazandırılmalıdır.

İlçelerin genel gelişmişlik düzeyleri değerlendirilirken, ilçe örgütü yanında ilçelere bağlı köylerin kooperatifleşme ölçütleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.8.1. Kooperatifleşme hızlandırılmalıdır:

Kooperatifler, her şeyden önce, kendi kendine yardım ilkesi üzerine kurulmuş girişimlerdir. Bu girişimin temelinde, üyelerin kendi kendine yardım yolu ile ekonomik durumlarını düzeltme ve koruma ülküsü yatmaktadır. Köylüler, topraktan en yüksek verimi elde edebilmek için gerekli maddi olanaklara, teknik olanaklara ve örgütlere kavuşturulmalıdır. Bu örgütlerin başında kooperatifler gelir. Kooperatifleşme, tarımda ve kırsal alanda gelişmenin temel araçlarından biri olarak yaygınlaştırılıp, geliştirilmeli ve etkinleştirilmelidir. Tarımda, üretimden başlayarak, kredilerde, her türlü girdilerde, özellikle ürün değerlendirilmesinde, iç-dış pazarlamada, tüketimde güçlü, etkin, demokratik gönüllü kooperatifçilik özendirilmelidir. Kooperatifleşmeyle dar ve orta gelirli küçük üreticilerin tarım teknolojilerinden, tarım araçlarından (traktör, biçerdöver, mibzer ve benzeri) birlikte yararlanmalarına olanak sağlayan makine parkları, onarım atölyeleri, ürün değerlendirme tezgahları oluşturmaları ve toplu üretime geçme girişimleri özendirilmeli, tüm bunlar devletçe desteklenmelidir. Kooperatifçilik, devletin dışında fakat yakın ilgisi içinde oluşan ve gelişen halk hareketidir. Başka bir anlatımla kooperatifçilik hareketi, bir bakıma bütün özgürlüklerin korunacağı ve geliştirileceği adil bir topluma duyulan gereksinimin yaratılacağını sağlayan bir örgütlenmedir. Böylece üreticiler, güçlü kooperatif örgütlerinde birleştirilerek, ürünlerin pazarlanmasını kendi örgütleri yolu ile yapacaklardır. Denebilir ki, halk kesiminin ekonomi içindeki yerini ve önemini kooperatifçilik hareketinin boyutu belirtebilecektir. Ayrıca, İsrail kooperatifçilik modeli bilimsel olarak incelenmeli ve Türkiye'nin kırsal toplum yapısına uygun kooperatifleşme biçimi denenmelidir. Gerçekten, su gücünden, orman varlığından, kömür gibi doğal kaynaklardan yoksun, 20700 km²'lik sınırlı küçük bir toprağı ile yetersiz yer altı zenginliklerinden başka bir özelliği olmayan İsrail bu fiziki dış görünüşü ile kalkınmamış bir ülke olması gerekirken, acaba kalkınmış bir ülke düzeyine hangi sihirli değneğin yardımı ile ulaşmıştır. **“İsrail toplumunun kalkınması, kendilerine özgü nitelikleri bulunan ve bilinçlenmiş bir işbirliği örgütü niteliği taşıyan özel yapıdaki kooperatifler yardımıyla olmuştur”** (Özdemir,1981,s.55).

Kooperatifleşme tarımda ve kırsal alanda gelişmenin temel araçlarından biri olarak yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca kooperatifler, devletçe desteklenmeli, yönlendirilmeli, ancak yönetimde serbest bırakılmalıdır. Özellikle az topraklı çiftçilerin,

tarım makinelerinden ortaklaşa yararlanabilme; gereksinimlerini en ucuz biçimde sağlayabilmek, ürünlerini topluca ve en karlı biçimde pazarlayabilmek üzere kooperatifleşmeleri desteklenmelidir. Köy yönetimlerine, yasayla verilen görevleriyle orantılı olarak gelir kaynakları sağlanmalıdır. Köy yaşantısında önemli bir ekonomik yardımlaşma olan imece ve köyde oturanlardan alınan salma, günün koşullarına uygun olarak düzenlenmeli ve korunmalıdır. Köy coğrafya sınırları içinde işletmeye açılan her türlü doğal kaynaklardan köy tüzel kişiliğine belli oranda bir pay verilmesi sağlanmalıdır.

Köy yerel yönetimlerinin sunmuş oldukları hizmetlerden yararlananların karşılığını ödemeleri temel ilke olarak benimsenmelidir. Ancak bu ilke benimsenirken toplumsal açıdan ekonomik yönden güçsüz katmanların durumları ayrıca dikkate alınmalıdır. Hizmeti sunan yerel yönetim ile hizmetten yararlananlar arasında doğan ve geçerli bir fiyatlandırma politikası izlenmelidir.

Yerel yönetim gelir kalemleri tümüyle ele alınıp gözden geçirilmeli ve kamu görevlerini yerine getirebilecekleri düzeyde yeterli ve güvenilir gelir kaynaklarına kavuşturulmak üzere tüm yerel yönetim gelir kalemleri tek bir yasada yeniden düzenlenmelidir.

SONUÇ

Yerel kalkınma toplumun yaşadığı en küçük birimlerden kuvvetli organizasyonel kurumlar yaratılarak yapılmalıdır. En uygun kurum seçiminde sadece kurumun tüzel kişiliğinin oluşturulması kolaylığı değil geleneklere uygunluğu, hesap verebilirliği, işlemlerinde açıklığı, giriş çıkış kolaylığı, gönüllülük esasına dayalı olması gibi temel hususlarda aranmalıdır. Bu kapsamda belediye, özel idare, kalkınma ajansları gibi merkezi yönetime alternatif yapılanmış kurumlar incelenmiştir. Bahsedilen kurumların hiçbiri yukarıda sayılan ilkeleri taşıyarak yerel kalkınmayı sağlayacak yapılar değildirler.

Bu nedenle yerel kalkınmaya odaklanmış gönüllük, giriş çıkış serbestliği, hesap verebilirlik temel ilkelerine dayalı ancak bunların yanı sıra istihdam yaratarak sosyal güvence sağlayan mahallin üretkenliğini artıran üstüne üstlük üyelerine ek gelir (risturn) sağlayan model oluşumların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada bu model oluşumu kooperatif özeli ile ortaya konulmak istenmiştir. Dünya örnekleri de incelenerek tarihsel bir gezinti yapılmış bir çölde kooperatifleşme yolu ile modern bir dünya beldesinin nasıl yaratılabileceği İsrail örneğinde görülmüş ve ülkemizde kooperatifleşmeye yeteri kadar önem verilmediğini tespiti ile kooperatifleşme kalkınmayı ön planda tutan kanunlar çerçevesinde özendirmeye gayret edilmiştir.

Dört tip kooperatif çeşidi vardır

Üretim

Tüketim

Kalkınma

Kredi

Bunların herhangi biri ile başlayacak kalkınma hareketi yörede büyük bir ivme yaratacak ve kooperatifleşme ile sağlanması umut edilen kalkınma hedeflerine

ulaşılacaktır. Bunu en somut örneği Edirne-Meriç-Karayusufllu köyü kalkınma kooperatifi örneğinde çok bariz olarak 1974'ten 2007'ye kadar sadece sulama hizmeti veren kooperatif 2007 yılından sonra hayvancılık ve süt işine de girerek büyük bir ivme kazanmıştır.

Yukarıdaki tablolarda verilen istatistiklere bakıldığında yıllar itibarı ile tarımsal amaçlı kooperatiflerin gözle görülür bir şekilde artarak sayısal anlamda çoğaldığı görülmektedir. Buda bize örneğimizde açıklamaya çalıştığımız kalkınma kooperatiflerinin en küçük yerleşim yeri olan köylerimizin kalkınmasında önemli rol oynadığının bir göstergesidir. Son yıllarda tarımsal girdi maliyetlerinin artması tarımsal kalkınma kooperatiflerinin çoğalmasında önemli rol oynamıştır.

Tarım sektörünün GSYİH içindeki payının giderek azalması (2012 yılı %8,2) devletin tarıma yeteri kadar destek vermemesi sebebiyle tarımla uğraşan nüfusun hızla azaldığı, kırdan kente göçün hızla arttığı bu dönemde Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısal anlamda artmasının yegane sebebinin köyde yaşayan nüfusun topraktan kopmamak için verdiği mücadeleden başka bir şey olmadığı açıkça görülmektedir.

Birey olarak tek başlarına yapamayacakları faaliyetleri kooperatif çatısı altında maliyetleri minimuma indirerek gerçekleştirmiş olmalarından dolayı kooperatifçilik köylü için vazgeçilmez olmuştur. Topraktan kopuşun yoğun olarak(birazda devlet eliyle) yaşandığı bu dönemde köylünün kooperatifçiliğe sahip çıkarak köyünde kalmasının kendi çıkarına olduğu gibi ülke çıkarı açısından da çok büyük önemi vardır.

Ülkemiz 15-20 yıl öncesi tarım ürünleri olarak kendi kendine yetebilen ender ülkelerden biri iken bu durumda bazı tarım ürünlerini ithal eder duruma gelmiştir. Bu durumun biran önce düzeltilmesi için devletin acil önlemleri arasında tarım sektörünü büyük oyunculara bırakmak yerine, küçük üreticileri desteklemesi (doğrudan gelir desteği ile değil) kooperatifleri özendirilmesi, kooperatif kuruluşlarında ekonomik anlamda da yardımcı olması tarım, istihdam ve ülkenin geleceği için çok önemlidir.

Birim kooperatiflerin üst birliklere üye olmakta çekimser davrandıkları tablolardaki verilerden anlaşılmaktadır. Tarımsal amaçlı birim kooperatif sayısı

31.01.2013 tarihi itibarı ile 13.431 iken kooperatif bölge birliklerine üye kooperatif sayısının 8.040 olduğu görülmektedir. Bunun belki en önemli sebebi değil ise de başlıca sebeplerinden birisi üst birlik kooperatiflerin aidat almaktan öte başkaca faaliyetlerinin olmadığı, zorda olan birim kooperatiflere ekonomik anlamda üst birlik kooperatiflerince hiçbir yardımın yapılmadığı birim kooperatif yöneticileri tarafından dile getirilmektedir.

Hal böyle olunca kooperatif çatı örgütlerinin faaliyet ve hizmet anlamında fazlada yapabilecekleri bir şey bulunmamaktadır. Şayet yasal anlamda bir düzenleme yapılır ve üst birlik kooperatifler ekonomik anlamda güçlendirilir ise birim kooperatiflere maddi anlamda yardım ederler ve böylece kooperatif çatı örgütleri daha fazla üyeye sahip olarak daha güçlü bir yapıya kavuşmuş olur.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri yatırımcı Türk köylüsünün yatırımlarının kısa zamanda hızla artmasına, değerlenmesine ve diğer hizmetlerin sağlanmasında oldukça etkili olmuştur. Bu etki son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Kooperatiflerin etkin bir biçimde faaliyet göstermesi için herkesin üzerine düşeni yapması, çiftçimiz ve ülkemiz tarımı için çok önemlidir.

Dünya örnekleri ve ülkemiz örneği olarak Edirne-Meriç Karayusuflu kalkınma kooperatifi incelendiğinde kooperatiflerin yerel kalkınmada yegane unsur oldukları görülmektedir. Köy özeline bakıldığında aşağıdaki sorunların yer aldığı görülmektedir.

Çalışmalar köyün yapısını değiştirmeyi amaçlamaktan uzaktır. Daha çok hizmet yönü ya da hizmetlerin maloluşuna köylü gücünün katılması üzerinde durulmuştur. Başta toplum kalkınması olmak üzere birçok çalışma açık bir değerlendirmeye bağlı tutulmamış ya da bu değerlendirmeler dikkate alınmamıştır.

Taşra örgütleri, özellikle ilçe yönetimi, kırsal alana, köylüye yönelik çalışmalar açısından eksiklikler taşımaktadır. Araç, gereç ve insan ögesi açısından olduğu gibi, ilçe biriminin akçalı yönlerden de desteklenmesi, hatta yeniden düzenlenerek yerel yönetim birimi durumuna getirilmesi gerekmektedir.

Köy ve köylü sorunları, ulusun tüm kalkınmasından ayrı düşünülemez. Genellikle, köye belli bir hizmet sunulursa ya da belli bir çalışma yapılırsa, bunun

sonucunda köyün kalkınacağı, köylünün daha iyi bir yaşama düzeyine ulaşacağı sanılmaktadır. Köyün sorunlarını, tarımın yapı ve sorunlarından, bunu da Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısından, özelliklerinden ayrı tutamayız. Köyün ve de köylünün ulusal kalkınma içinde yerini alması, katkıda bulunması, sonuçlarından yararlanması söz konusudur

Sürdürülen köy çalışmalarında hizmet götürme amacı ağır basmaktadır. Oysa, götürülen hizmetin köyün yaşamına girmesi, köylüyü etkilemesi, köyün üretimini, köylünün gelirini arttırması, köyün değişmesi için gerekli koşulları sağlamak gerekir. Çalışmalarda köylünün içinde bulunduğu kısır döngüyü parçalamasına yardımcı olma yönü, hizmet yönünden ağır basmalıdır. Daha doğrusu, hizmet öncelikle bu amaca yöneltilmelidir.

Köylü üretim, tüketim, pazarlama, kredi donatım alanlarındaki ilişkilerinde aracılıkla geçinen sınıfların denetimi altındadır. Bunu engelleyici nitelikte bir devlet desteği sağlanabilmiş değildir. Başta toplum kalkınması olmak üzere köye yönelik yaklaşımlar yapısal değişikliği öngören temel düzeltmelerden yoksun kaldığı için beklenen ölçüde başarılı olamamıştır. Sağlanan başarılarından, pazar için üreten, üretim gücünü elinde tutan, büyük çiftçiler, zengin köylüler ile aracılar daha çok yararlanmışlardır.

Köy sorunlarının düğüm ya da odak noktası ekonomik niteliktedir. Hizmetler ve çalışmalar köylünün gelir düzeyini arttıracak, güvence altına alacak nitelikte değildir. Tarımsal Sigorta, köylünün emeğini değerlendirecek yüksek taban fiyatları politikası, tüketim kredileri bu açıdan yeniden düzenlenmelidir.

Kısacası, köy sorunları tek bir çözümü olmayacak denli karmaşık, çok boyutludur. Toprakların parçalı yapısının biran önce düzeltilmesi sulu tarıma daha fazla yatırım yapılması gibi çözüm yolları yukarıdaki gözlemler ışığında ele alınmalı, gerçekçi ve tutarlı politikalar geliştirilmelidir

Bu sorunların çözümü entelektüel seviyelere eğitim noksanlığı yüzünden sınırlı temsil kabiliyetleri çeşitli nedenlerle sınırlı iş yapabilme becerileri üretim araçlarını seferber edebilme yetenekleri ve daha birçok buna benzer konular bugünkü köy

muhtarlığı yönetimi ve tüzel kişiliği oluşturan muhtar ve ihtiyar heyeti ile çözülebilmesi gerek teknik gerek hukuki gerekse pratikte mümkün görünmemektedir.

Sorunların çözülmesi ve kalkınma amaçlı köylerin yeni bir tüzel kişiliğe kavuşturulması gerekmektedir. Bu tüzel kişilik kooperatif tüzel kişiliği şeklinde oluşturulur ise köy tüzel kişilikleri ideal bir yapıya kavuşturulmuş olur. Bu çalışmada amaçlanan da yukarıdaki sonuç paragrafının doğru olduğuna dair tespitler yapmak varsayımlardan öte somut örneklerle rasyonel sonuçlara ulaşmaktır.

Gelişen ülkemizde yeni gelişme modeli olarak tümevarım yaklaşımı ve kooperatifleşme yöntemi ile kalkınma hareketi köylerden başlatılır ise işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, eğitimde fırsat eşitsizliği, sağlıkta düşük kaliteli hizmet alımı, hasatta verim düşüklüğü gibi tüm olumsuz olguların önüne geçilebilecektir.

Ayrıca kayıt dışılığın önüne geçilmesinde kooperatifleşmenin önemi çok büyüktür. Edirne-Meriç- Karayusuflu köyü kalkınma kooperatifi örneğinden de anlaşılacağı üzere milli gelire katkısı net olarak ortaya konmuştur. Ülkenin gayrisafi milli hasılasına olan katkıları yadsınamaz boyuttadır. Ekonomik olarak kooperatiflere hizmet verecek bir bankanın acilen kurulmasında ülke ekonomisi bakımından da büyük yarar olduğunu söylemek sanırım doğru bir tespit olacaktır.

KAYNAKLAR

Ada, Erhan, Ekonomi Sözlüğü, İstanbul, Alfa Yayınları.(2002).

Akpınar, Rasim, “**Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Yerel Büyüme Koalisyonları/Bölgesel Kalkınma Ajansları Deneyimi**”, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, (2004).

Bağlı, Mazhar., “**Kalkınma Ajansları, Değişik Yönleriyle Yerelleşme**” Baskı: Seçkin Yayıncılık, Ankara., (2009).

Bayhan, Nevzat; “**Kentsel Dönüşüm Mü Kültürel Dönüşüm Mü?**”, Zaman Gazetesi; 06 Temmuz 2008.

Biröl, Lutfi: “**Türkiye’de Kooperatifler**”, Ankara 1960, Tekil Fahiman: “**Limited Şirketler Hukukku ve Kooperatifler Hukuku**”, İstanbul (1994).

Botteri, Tullio, **Le Cooperative nella Riforma Fondiaria Italiana**; Roma (1961).

Cuisenier Jeafer., “**Sindacati e Cooperative Agricole in Francia**”, Rivista di Economia Agraria, Fascicolo VI, (1966).

Çağlar, Ziya “**1992 Yılında Kooperatiflerimiz**”, “92 Kooperatifçilik Yıllığı, Türk Kooperatifçilik Kurumu yay., No:80, Anakara, (1993).

Çağlar, Ziya, “**Türkiye’de Kooperatif Nevileri ve Sayıları**” Karınca, Sayı 689, Mayıs (1994).

Çıkın, Ayhan, - Karacan, A. Rıza “**Genel Kooperatifçilik**”, Ege Üniversitesi Basımevi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No.511, İzmir, pp.1, pp.46 (1994).

Deryal, Yahya, “**Türk Hukukunda Kooperatiflerin Hukuki Sorunu**”.Ankara,(1991).

Dinler, Zeynel, **Tarım Ekonomisi**. Besinci Basım. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları. (2000).

DPT (1981), **İlçeler İtibariyle İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması**, DPT, Ankara.

DPT (1984), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), DPT, Ankara.

DPT (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), DPT, Ankara.

DPT, 1963: Kalkınma Planı(birinci beş yıl) DPT Ankara.

DPT, 1967: Kalkınma Planı-İkinci Beş Yıl (1973-1977).

DPT, 1979: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)DPT Ankara.

DPT, 1997: İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003) DPT. Ankara

Dulupçu ,Murat Ali; Attila İbrahim **Acar Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü** (2009).

Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, Temmuz-Aralık (2008).

Erçin, Ferhat, “**Türk Hukukunda Kooperatif Tüzel Kişiliğın Ayırıcı Özellikleri**” Der yayınları (2005).

Ergüder, Can Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Aracı Olarak Kalkınma Ajansları 2. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu Çok Düzlemli Yönetişim Bildiri Kitabı Ege Üniv. İzmir Tepav yay. No:37 Ankara, (2007).

Eroğlu ,Tuğba “**Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler** “TODAİE Ankara (2009).

Fındıkoğlu, Z. Fahri, “**Türkiye’de Kooperatifçilik**”, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından: 537, İstanbul, (1953).

Geray, Cevat, **Kırsal Türkiyede Toplum Kalkınması Ve Kooperatifçilik**, Tuna Yayıncılık,,Ankara (1981)

Göktürk, Atilla, "**Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış**", Derleyen: Arı, A, "**Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**", Derin Yayınları, İstanbul, (2006).

Göymen,Korel "Türkiye'de Bölge Kavramı ve Politikaların Gelişimi, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Yönelişim", Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, (2003).

Gönül, Mustafa,. **Yerel Yönetim Birlikleri**, TODAİE Yayın No: 159, Ankara. (1977).

Göze, Ayferi "**Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**", İstanbul (2000).

Gültekin, Rodoplu, "**Yerel Kalkınma**", Yerel Siyaset Dergisi, Yıl 1, Sayı 3. (2006).

Güven, Sami, "**Kooperatifçilik Politikası**," Bursa, (Kısaltılmışı: Politika), (1997).

Güven, Sami: "**Endüstriyel işçi Kooperatifleri**", Bursa, (Kısaltılmışı: işçi), (1994).

Hazar, Nurettin, "**Yeni Cereyanlar ve Kooperatifçilik Üzerine**" Karınca Mart (1994).

Güven, Sami, "**Kooperatifçilik Politikası**" Bursa, (1994).

Kara, Mustafa, "**Yerel Yönetim Birlikleri: Çanakkale ve İlçeleri Köy Birlikleri Örneği**", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale (2005).

Karalar, Rıdvan, "**Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Ana sözleşme Değişikliği Baskısı**", Kooperatifçilik Dünyası, Sayı 238, Ocak, (1991)

Kaya, Erol – Şentürk, Hulusi "**Muhafazakar Demokraside Yerel Yönelim Vizyonu 3**", Yerel Siyaset, Yıl 2, Sayı 16, Nisan, (2007)

Kaya, Erol **Kent Yöneliminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönelimi**, 1. Baskı, Sistem Multimedia Yayınları, İstanbul: (2005).

Keleş, Ruşen., ve Hamamcı,C, **Çevrebilim**. İmge Kitabevi .Ankara. (2002).

Kessler, G., "**Kooperatifçilik**" İstanbul Üniversitesi Yay. No:20, (1940).

Kıvanç, Cemil, “**Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatif İşletmeleri**”, Ankara: TKK Yayınları, No:48, (1982).

Koraltan, Tevfik / Tezmen, Naim / İspir, Yaşar / Cebeci, Nizamettin / Hastaoğlu, Sebati: “**Türk Hukuku'nda Kooperatifler**”, Ankara (1971).

Küçükçok, Güven, - Ceylan, Emrah “**Kalkınma**”, **Sivil Toplum ve Türkiye**”, İstanbul (2005), A.F. Leemans, Changing Patterns of Local Government, IULA. (1970).

Labadessa, Rosairo,, “**Manuela Tüketici Kooperatifleri İçin**”, İş Dergisi Sürümleri (1952).

Mülayim, Ziya Gökalp, “**Kooperatifçilik**”, Yetkin Yayınları, Ankara, (2006).

Mülayim, Ziya Gökalp, “**Tarım Sektöründe Kooperatif Hareketinin Önemi, Yeri, Sorunları ve Gelişme Sınırları**”, "Kooperatifçilik Dergisi" Sayı 19, Ocak - Mart (1973).

Okyar, Osman, “**Doğu Kalkınması ve Plan İlişkileri Doğu Anadolu’yu Kalkındırma Semineri**” Ankara (1967).

Omağ, Merih Kemal, “**1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Açısından Kooperatif Teşekküllerin Hukuku Mahiyet Niteliği**”, İTİD. KD. Nisan Haziran, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yay. (1974).

Öz, A.Celil, **Yönetişim Bölgesel Kalkınma Ve Kalkınma Ajansları 2. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu Çok Düzlemli Yönetişim Sempozyumu** Tepav Yay. No:37 Ankara (2007).

Özdemir ,Necdet, , Kooperatifçilik, AİTİA Yayını, Ankara (1981).

Seyyar, Ali /Demir, Oral, “**Katılımcılık ve Kalkınma Ekseninde Yerel Sosyal Politikalar**” Kam Yay. (2008).

Seyyar, Ali, "**Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi**"; Yerel Siyaset Dergisi; Sayı 26. (2008).

Sezer, Özcan; Vural, Tarık **Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler** TODAİE Ankara (2009).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (2006).

Topçu, Taner: “**Kooperatifçiliğin Dünü Bugünü**”, Ankara, (1981).

Toprak, Zerrin, **Yerelde Yönetim Olgusunda Demokratik Kazanımları Teorik Ve Pratik Temelli Yaklaşımlar 2. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu Çok Düzlemli Yönetişim Bildiri Kitabı** (2007).

Turan, Kamil, “**Kooperatifçiliğin Sosyo- Politik Yapısı**” Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi yay. (1979).

Türkal, Hasan “**İl Özel İdarelerine Eleştirel Bir Bakış**” Yerel Yönetim Ve Denetim, cilt 5, Mart, (2000).

Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi Ve Eylem Planı (2012–2016).

Türkiye'de Tarım Kooperatif Federatif Örgütlenmesi ve Başlıca Sorunları Üzerinde Araştırma ile Kooperatiflerde Üst Örgütlenme (Türk Kooperatifçilik Kurumu, VII. Türk Kooperatifçilik ve Kongre Bildirisi, Ankara 1970) ve “**Kooperatiflerde Üst örgütlenme**”, Ziraat Dünyası, Sayı 397, Mart (1990).

Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri 2.

Wollet, Claude: “**Nimes Okulu**”, (1984).

Yalçındağ, Selçuk, “**İlçe Özel Yönetimi: Bir Model Denemesi**”, Amme İdaresi Dergisi, 9. (1976).

Yaylı, Hasan; **Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler** TODAİE Ankara (2009)

Zarakolu, Avni, “**İktisadi Düşünceler Tarihi**”, Ankara (1

İNTERNET KAYNAKLARI

Ali Karaarslan Ankara Defterdarı http://www.alomaliye.com/ust_birlik_uye_sarti.htm
Erişim Tarihi:15.04.2013.

application2.ibb.gov.tr/maliyonetim/.../kanunlar/3194 Erişim Tarihi: 01.05.2013.

Arslan, Yılmaz, (2003a) **“Başkanı Mülki İdare Amiri Olan Köylere Hizmet Götürme Birlikleri: Problemleri ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme”**,
http://www.icisleri.gov.tr/yayinlar/inceleme_arastirma/koylere_hizmet_goturme.htm>
Erişim Tarihi:06.05.2013.

Arslan, Yılmaz. (2003b) **“Mahalli İdare Birlikleri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”**,
http://www.icisleri.gov.tr/yayinlar/inceleme_arastirma/koylere_hizmet_goturme.htm>
Erişim Tarihi:06.05.2013.

e-rolkaya.org.tr Erişim Tarihi:15.04.2013.

<http://e-dergi.atauni.edu.tr> Erişim Tarihi: 01.05.2013.

<http://girisim.comu.edu.tr/dergi/all/eskisyilr/4in2/hcetin.pdf>

http://www.kooptr.com/tarim/index_tarim.html Erişim Tarihi: 01.05.2013.

Uğural,İsmail <http://www.tarimmerkezi.com>.

kentkonseyleri.net, (2009).

Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurumu; **“Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Kuruluşu ve Gelişimi”**, Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurumu(2007),,
http://www.osbuk.org/doc/OSBU_uygulamalar.doc, Erişim Tarihi: 01.05.2013.

Orta Vadeli Program (2013-2015) - Devlet Planlama Teşkilatı
www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14510/OVP201315.pdf Erişim Tarihi:15.04.,2013.

tr.wikipedia.org/wiki/Kolhoz 01.05.2013

tr.wikipedia.org/wiki/Sovhoz 01.05.2013

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Anasözleşmesi

<http://www.tmkb.org.tr/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi-Anasozlesmesi/9>

Erişim Tarihi:15.04.2013.

www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14510/OVP201315.pdf Erişim Tarihi:15.04.,2013.

www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14510/OVP201315.pdf Erişim Tarihi:15.04.,2013.

www.hayatiyazici.com.tr/altsayfa Erişim: 12,04,2013.

www.worldbank.org. Erişim Tarihi: 15.04.2013.

<http://www.anayasa.gen.tr> Erişim Tarihi: 15.04.2013.

<http://haber.tobb.org.tr/ekonomikrapor2011/er/2,4,3.pdf> **Erişim Tarihi.15.05.2013**

KANUNLAR

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu

4562 Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu.

5393 sayılı Belediye Kanunu

Kalkınma Ajansları Çalışma usul ve Esasları, 18.09.2009 tarih ve 27353 sayılı Resmi Gazete.: Madde 2, (2009).

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun
08.02.2006 tarih ve 26074 Sayılı Resim Gazete, Madde 5.